

Linköpings Universitet

Institutionen för religion och kultur/ IRK

Socialantropologi 4

D-uppsats

Vårterminen 2006

Hjältar och Offer

O m h e d e r s l i v , f ö r t r y c k o c h f r i h e t

Av: Sofia Eriksson

Handledare: Björn Alm

Linköpings Universitet, Filosofiska Fakulteten
Linköping University, Faculty of Arts and Sciences

Institutionen för religion och kultur
Department for Religion and Culture

Socialantropologi
Social Anthropology

Titel: Hjältar och Offer – om hedersliv, förtryck och frihet
Title: Heroes and Victims – on honorable living, oppression and freedom

Författare: Sofia Eriksson
Author: Sofia Eriksson

Handledare: Björn Alm
Tutor: Björn Alm

Sammanfattning:

Denna studie i socialantropologi är baserad på kvalitativa intervjuer av fyra unga killar med rötter i hederskulturen. Tre av dem är medlemmar i gruppen Sharaf Hjältar och kämpar aktivt mot hedersförtryck. I studien ingår även en fältstudie av Sharaf Hjältars arbete i form av föreläsningar. Fokus ligger på dessa unga killars personliga erfarenheter från sin uppväxt i familjer präglade av hederskulturen, killarnas arbete som Sharaf hjältar och deras erfarenheter i relation till hur andra har det. Det sistnämnda inbegriper så väl invandrare som svenskar, tjejer som killar och närstående/bekanta som för killarna okända individer. Sharaf Hjältar är en verksamhet under Elektra, som syftar till att förändra killars attityder, då det inte räcker med att enbart hjälpa utsatta flickor. Trots att Elektra har en stereotyp grundsyn där flickor oftast ses som offer och pojkar som förövare, visar killarnas erfarenheter, så väl direkta och indirekta, att även killar utsätts för hedersrelaterat förtryck eller tvingas leva ett hedersrelaterat liv.

Abstracts:

This thesis in Social Anthropology is based on interviews with four young men with their roots in the “honour-culture”. Three of them are members of “Sharaf Hjältar” (“*Sharaf Heroes*”) and are actively fighting honour-related oppression. Included in the study is also a field-study of the work of Sharaf Hjältar, consisting of seminars. The focus are on the personal experiences of the above-mentioned young men, from growing up in families inside the honour-culture, their work in Sharaf Hjältar, and their experiences in relation to their views of other’s. The last mentioned part includes both immigrants and Swedes, male and female, and closely related as well as, for the interviewed young men unknown individuals. Sharaf Hjältar is a sub-organisation to Elektra, that strives to change attitudes among young men, as only supporting exposed girls isn’t enough. Despite Elektra having a stereo-typical basic view where the girls are usually seen as victims, and boys and men as perpetrators, the interviewed young men’s experiences – direct as well as indirect – shows that boys also are exposed to honour-related oppression, or are forced into an honour-based lifestyle.

Nyckelord: Heder, Pojkar, Sharaf Hjältar, Hedersrelaterat våld och förtryck, Socialisation, Familj, Socialt nätverk, Förväntningar

Keywords: Honour, Boys, Sharaf Hjältar, Honour-related violence and oppression, Socialization, Family, Social network, Expectations

Förord

Hedersproblematiken är ett outtömligt ämne. Det finns alltid nya aspekter, perspektiv och problem att diskutera. Jag har ägnat två år att fundera över detta ämne. Fyra uppsatser på varierande nivåer har det blivit; om morderna på Fadime och Pela, Sharaf Hjältars arbete med att förändra attityder hos pojkar inom hederskulturen och tre skolkuratorers perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck. Detta har inte alltid varit helt enkelt. Många gånger har huvudet kännas som fyllt med bomull. Det har varit svårt att fundera över en aspekt utan att trassla in mig i de andra jag har i bakhuvudet. Ibland har jag avskytt alltihop, det har känts hopplöst uttjatat och jag har trott att jag tröttnat. Efter uppsatserna har jag lovat mig själv att byta ämne; *jag orkar inte en till*. Men det är samtidigt något så fascinerande som håller mig kvar. Så här är jag nu igen...I denna uppsats har jag haft möjligheten att fokusera på killarna inom hederskulturen.

TACK

Det finns många människor som jag är ytterst tacksam till. Utan dem hade jag inte kunnat skriva denna uppsats.

Först och främst mina informanter; killarna i Sharaf Hjältar som har gett mig sitt förtroende när de talat om sina erfarenheter. De har haft tålamod med mig och mina många gånger jobbiga frågor.

Jag vill också tacka Emre Gungör, verksamhetsansvarig för Elektra Östergötland, för intressanta samtal, att han delat med sig av sina erfarenheter och sitt perspektiv på hedersproblematiken och för att han låtit mig följa med på Sharaf Hjältars och Elektras föreläsningar.

Förutom mina informanter vill jag även tacka min handledare Björn Alm för det stöd och de värdefulla råd jag fått.

Slutligen vill jag tacka min sambo för att han ännu inte har tröttnat på min mentala frånvaro. Och sist men inte minst Beelzebjörn, för nattlig datasupport och hans insats som ständigt bollplank.

Innehållsförteckning

Sid 4	<u>Inledning</u>
Sid 6	<u>Bakgrund</u>
Sid 7	<u>Mina informanter</u>
Sid 8	<u>1. Hederskulturens motståndare – en presentation</u> <i>Elektra (9), Elektras ideologi (9), Elektras verksamhet (10), Sharaf Hjältar (11), Att förändra ungdomars attityder (12) Emre om hederskultur och hedersliv (14)</i>
Sid 17	<u>2. Att växa upp som invandrare med rötter i hederskulturen</u> <i>Integration och familjeliv (24), Erfarenheter från ett hedersliv (26), Heder och hedersförtryck (28), På tal om heder (34) Förväntningar på en son (34), Det sociala nätverket (37), Frihet och jämlikhet (38), Sammanfattande intryck av ett hedersliv (43)</i>
Sid 43	<u>3. Förtryckt – i jämförelse med vem?</u> <i>Indirekta erfarenheter av andra hedersfamiljer (45), Svenskars frihet (47), Den stereotypa förövaren (49)</i>
Sid 50	<u>4. Sharaf Hjältar och Elektra om hedersproblematiken</u> <i>En fältstudie (50), Föreläsningarna (51), Sammanfattade intryck av föreläsningarna (54)</i>
Sid 55	<u>Sammanfattning</u>
Sid 58	Bibliografi

Inledning

Hedersrelaterat våld och hedersförtryck hamnar ofta i skymundan i jämförelse med den mer uppseendeväckande termen hedersmord som emellanåt pryder löpsedlarna. Det är oftast först när hedersförtrycket leder till mord som det skapar rubriker. Debatten är inte längre lika het som efter mordet på Fadime, nyhetsvärdet är inte lika stort. Nu vet vi att det förekommer och det har snarare blivit vardagsmat i media. Fokus har länge legat på flickorna som utsätts. Fram tills nyligen då mordet på 20-åriga Abbas Rezai uppmärksammades. Först nu tycks media fått upp ögonen för att pojkar och män kan vara både offer och förövare. Abbas brändes med kokande olja, misshandlades och knivhöggs sedan till döds för att han ville gifta sig med familjens dotter. Sonen i familjen har tagit på sig skulden för mordet. (Aftonbladet 060322) Fallet med Abbas, enligt min mening, understryker hur komplicerad hedersproblematiken är. Om det är ett hedersmord det handlar om, vilket inte jag kan bedöma, då det är framförallt förövarnas tolkningar av vad de ser som en ärekränkning och deras motiv till dådet som avgör, så är det ett ovanligt fall i den bemärkelsen att det skiljer sig från den generella bilden man har av hedersmord. Jag menar att det i så fall finns huvudsakligen två företeelser när det gäller Abbas som gör fallet speciellt. Dels att han som utomstående blir mördad för att återupprätta familjens heder och att han är man.

Jag har tidigare studerat tre skolkuratorers syn på hedersproblematiken och deras erfarenheter av denna. Inledningsvis var föresatsen med denna uppsats att följa upp skolkuratorernas uppfattningar att hederskulturen har en annan syn på äga. Men detta ändrades under arbetets gång så ägan enbart kom att bli en liten del av denna studie. En av slutsatserna jag kom till i min studie av skolkuratorerna var att förtrycket mot pojkarna inte synliggjorts som med flickorna. När invandrarflickor blivit slagna i hemmet sågs det per automatik som att det var hedersrelaterat, medan misshandlade pojkar snarare sågs som ”vanlig barnmisshandel”. Det visade sig också att även mammor och systrar kunde stå för våldet, det var alltså inte enbart män som var förövare. Jag menar att enbart fokusera på flickor som offer för en hederskultur ger en skev bild där vissa medlemmar i en kultur per automatik ses som mer präglade av kulturen än andra. Jag har därför valt att studera unga mäns erfarenheter av hederskulturen, och då inte med fokus på våld och äga, då detta är en väldigt liten del av hedersförtrycket. Fokus har snarare förflyttats mot ”hederslivet” som helhet.

Sharaf Hjältar är en grupp unga män som tagit avstånd från hederskulturen och som genom föreläsningar i skolor vill förändra attityderna hos andra killar. De arbetar för jämställdhet och vill att tjejerna ska ha samma frihet som killarna.

Mitt syfte med denna uppsats är att, genom unga killar med bakgrund i hederskulturen och som aktiva i Sharaf Hjältar som informanter, ge en bild av hur dessa upplever hedersproblematiken. Jag vill lyfta fram dessa unga killars personliga erfarenheter från sin uppväxt i familjer präglade av hederskulturen, killarnas arbete som Sharaf Hjältar och deras erfarenheter i relation till deras uppfattningar om hur andra har det. Det sistnämnda inbegriper så väl invandrare som svenskar, tjejer som killar och närstående/bekanta som för informanterna okända individer.

Mina frågeställningar är: Vilka erfarenheter har mina informanter av hederskulturen och hedersförtrycket? Hur använder de sig av sina erfarenheter i arbetet med Sharaf Hjältar? Hur ser de på andras erfarenheter av sk hedersförtryck, dels satt i relation till deras egna erfarenheter, och dels i relation till sin uppfattning om svenskars frihet?

Jag har använt kvalitativa intervjuer och vissa fältstudier som huvudsaklig metod. Studien bygger på intervjuer av tre medlemmar av Sharaf Hjältar och en kille med viss anknytning till projektet. Jag har även intervjuat Emre Gungör som är verksamhetsansvarig för Elektra Östergötland, vilket är en verksamhet under fryshuset som hjälper tjejer som är utsatta för hedersförtryck och arbetar förebyggande mot våld och förtryck. Tanken med den kvalitativa intervjun är att tolka meningen med centrala teman utifrån informantens perspektiv (Kvale 1997: 9-41). Fördelen med kvalitativa intervjuer är dess halvstrukturerade form där forskaren har möjlighet att vara flexibel och anpassa sig efter informantens perspektiv. Likaså kan det vara till fördel för informanten som får en annan möjlighet att berätta sin historia än om han eller hon behövt hålla sig till ett strikt frågeformulär. Innan jag börjat intervju mina informanter har jag försökt vara tydlig med vad jag har intresserat mig av, dvs av dem både som personer och Sharaf Hjältar. Jag har styrts av mina informanter samtidigt som de har styrts av mig. Det gäller allting, tid, plats och samtalet i sig. Jag har anpassat mina frågor och mitt sätt att uttrycka mig utefter hur jag har uppfattat mina informanter. Precis som man i ”verkliga livet” anpassar sig efter vem man hälsar på eller vem man umgås med, så anpassar man sig efter informanterna. Detta gäller omvänt också. Informanterna anpassar sig efter hur de uppfattar mig och efter vad de tror att jag är ute efter. Hur intervjuerna utvecklats har

givetvis varierat mellan informanterna, både beroende på deras erfarenheter och språkmässigt. Två av mina informanter har en akademisk bakgrund vilket har gjort att intervjuerna legat på en mer abstrakt nivå. Detta gjorde att vi många gånger talade samma språk, då vi hade liknande förståelse för olika begrepp. Svårigheten var att komma ifrån dessa och lägga sig på en mer individnära nivå där informantens person kunde komma i fokus. De andra informanterna saknar akademisk bakgrund och talade mer rättframt om sina erfarenheter genom att ta upp exempel. Om man jämför dessa kan man säga att det var betydligt lättare att intervjua de sistnämnda, då jag inte behövde ta mig igenom en snårskog av informanternas egna generaliseringar och analyser för att nå fram till det jag ville. Informanterna med en akademisk bakgrund bidrar ändå med en viktig aspekt av Sharaf Hjältar och Elektra, genom att tala om problematiken på ett sätt som speglar Elektras grundsyn.

Fältstudierna har bestått av att jag har följt med på Elektra och Sharaf Hjältars föreläsningar vid två tillfällen. Dessa har skiljt sig mycket åt då det ena gången var inför vuxen publik, och andra gången inför ungdomar. Tyvärr har Sharaf Hjältars roll varit marginell vid dessa tillfällen, vilket gjort att jag inte kunnat se dem arbeta med ungdomar, vilket annars är den viktigaste delen av deras arbete.

Disposition

Jag har valt att dela upp uppsatsen i fyra delar, med olika teman. Den första delen, *Hederskulturens Motståndare – en presentation*, är en översiktlig introduktion till Elektras verksamhet och ideologi samt Sharaf Hjältars arbete, och avslutas med hur Emre Gungör själv uppfattar hederskulturen. Det andra, *Att växa upp som invandrare med rötter i hederskulturen*, inbegriper informanternas uppväxtförhållanden och erfarenheter från ett hedersliv. Den tredje delen, *Förtryckt – i jämförelse med vem?*, behandlar hur informanterna tolkar sina erfarenheter i relation till ”de andras” – svenskars och andras inom hederskulturen. Den fjärde delen, *Sharaf Hjältar och Elektra om hedersproblematiken*, ägnas åt mina egna observationer av deras föreläsningar och hur de talar om heder.

Bakgrund

Vi vet att många tjejer utsätts för hot, våld och förtryck. En del tvingas söka hjälp och lämna sin familj och släkt för en skyddad identitet på hemlig ort. Men många tar inte det steget, utan finner sig i familjens sätt att leva. Enligt Arhe Hamednaca talas det mycket om

hedersrelaterat våld i Sverige, men han anser att det är bättre att tala om ”hedersrelaterat liv” då det enbart är en liten del som drabbas av våld. (Blomqvist 2006:6) Däremot är det många tjejer som drabbas av förtrycket på så sätt att deras liv kontrolleras av familjen. I studien av skolkuratorernas erfarenheter och uppfattningar om hedersrelaterat våld och förtryck kom jag till flera slutsatser som fick mig att välja att fokusera på killars erfarenheter av hederskulturen. Det tycks som om morderna på Pela och Fadime, och den uppmärksamhet morderna fått, gjort att man (både inom Skolverket och Länsstyrelsen) fokuserar på utsatta tjejer. Skolkuratorerna visade en stor osäkerhet när det gällde hur problematiken borde hanteras. När det gällde tjejer så tycktes det vara betydligt lättare att bedöma eventuell misshandel eller förtryck som hedersrelaterad, medan de fall där det handlade om killar oftare bedömdes som ”vanlig barnmisshandel”. Dock visade det sig att det fanns erfarenhet av att killar var hårt hållna hemma precis som tjejerna. Det fanns ingen möjlighet för mig att bedöma om fallen med killarna var hedersrelaterade eller ej, men jag tyckte mig märka en viss benägenhet att vara uppmärksam på tjejers situation, men inte på killars. Eftersom hederskulturen är en patriarkal kultur med tydlig hierarkisk ordning där kvinnor och tjejer är längst ner är det säkert vanligast att dessa blir offer. Åtminstone på ett annat sätt än män och killar. Men eftersom det också grundar sig i ett kollektivt tänkande kan man anta att alla individer kan bli offer för kollektivets ordning. Därför menar jag att killarnas erfarenheter borde lyftas fram.

Mina informanter

Nedan följer en kort presentation av de informanter jag arbetat med. Tre av dem är Sharaf Hjältar medan den fjärde har anknytning till projektet. Då jag inte enbart intresserat mig för hjältarna i deras roller som Sharaf Hjältar utan även när det gäller privata erfarenheter skyddar jag dessa genom att fingera deras namn. Detta gäller dock inte Emre Gungör. Eftersom han är verksamhetsansvarig för Elektra Östergötland, och är intervjuad i syfte att förklara verksamheten och dess grundtankar, har jag valt att inte skydda hans identitet.

Andreas 21 år:

Andreas kom till Sverige med sin familj från Iran när han var ungefär ett år. Han är yngst i familjen bestående av mamma, pappa, tre systrar och en bror. Andreas berättar att de var på kungens sida och inte trivdes efter revolutionen. Hans pappa är förtidspensionerad och hans

mamma är hemma. Han har fastrar, farbröder och en morbror i Sverige. En farbror och en faster har gift sig med svenskar.

Curtis 19 år:

Curtis familj kommer från Irak, de kom till Sverige i början på 90-talet. Curtis har inga minnen ifrån hemlandet. Han har tre yngre bröder. Ingen av hans föräldrar arbetar. Hans pappa har skadats allvarligt i en bilolycka och hans mamma är hemma och tar hand om fadern.

Jamal 17 år:

Jamal kom till Sverige från den irakiska delen av Kurdistan med sin familj för 11 år sedan. Han har tre bröder och två systrar. Hans mamma går i skolan och hans pappa är ”bara hemma”.

Erdogan 22 år:

Erdogans familj är kurdisk och kommer från Turkiet. De kom till Sverige 1985. Pappan hade då varit i Sverige ett år och arbetat och förberett för familjens ankomst. Erdogan har två äldre syskon, en bror och en syster. Pappan arbetar inom restaurangbranschen och mamman har arbetat från och till inom olika arbeten, men är numera hemma. Erdogan är inte en Sharaf hjälte, men har viss anknytning till projektet.

Emre Gungör 22 år:

Verksamhetsansvarig för Elektra Östergötland.

1. Hederskulturens motståndare – en presentation

Det finns olika åsikter om huruvida det finns något man kan kalla hederskultur eller inte. Elektra och Sharaf Hjältar använder sig av begreppet. Enligt Masoud Kamali, professor i socialt arbete, finns det ingen hederskultur utan det är en myt som vittnar om djupa fördomar. Kamali menar att man gör en stor sak av att några invandrartjejer utsatts för hedersrelaterat våld. Som han ser det är det inget stort problem då det bara handlar någon procent. Han jämför med svenska kvinnor som mördas av sina män för att de varit otrogna.(Paraplyprojektet 040809) Debatten i media har varit polariserad. Den ena sidan har sökt kulturella förklaringar till hedersvåldet, medan den andra har valt att se det som en del

av det patriarkala förtryck som finns inom alla samhällen (de los Reyes 2003:32). Som jag ser det har båda sidor brister. Invandrarmäns våld mot kvinnor behöver inte vara hedersrelaterat och det behöver inte nödvändigtvis ha en kulturell förklaring, lika lite som svenska mäns våld och förtryck mot kvinnor. Givetvis är hedersvåldet mot kvinnor en del av det patriarkala förtryck som finns inom alla samhällen. Men eftersom hedersvåld och förtryck även drabbar män, kan vi inte enbart fokusera på det patriarkala förtrycket. Eftersom jag studerar Elektra och Sharaf Hjältar och framförallt individerna bakom hjältarna är min utgångspunkt, liksom deras, att hederskulturen existerar. Något annat vore inte rättvist mot mina informanter.

Elektra

Elektra är en del av Fryshusets verksamhet. Fryshusets grundidé är att ungdomar stöttar andra ungdomar genom olika sociala projekt. Elektraprojektet startades 2002, då främst med unga tjejer som lever under hedersförtryck som målgrupp. Projektet har utvecklats sedan dess, nu arbetar Elektra på flera nivåer mot hedersproblematiken. Elektra erbjuder stöd till utsatta tjejer i form av träffpunkt för möjlighet till samtal med andra tjejer, vuxna eller terapeuter. De kan också förmedla ett antal utbildade kontaktpersoner till de tjejer som är frihetsbegränsade. Kontaktpersonerna kan vara stöd åt tjejer som behöver samtala, få råd eller hjälp att lösa svåra situationer. De kan nås via en jourtelefon dygnet runt och kan rycka ut vid akuta situationer. Elektra hjälper även till med att förmedla kontakter till myndigheter och finns med under hela vägen i kontakt med exempelvis polis, advokat, socialtjänst, ungdomsmottagning och läkare. (URL 3)

Elektras ideologi

Elektra är en feministisk organisation som utgår ifrån en grundläggande tanke att alla kända samhällssystem kännetecknas av manlig dominans och förtryck, dvs patriarkalism. De patriarkalistiska strukturerna är desamma överallt, men Sverige har kommit längre i kampen för jämställdhet och mänskliga rättigheter än många andra länder vilket gör att det förekommer stora skillnader mellan svenska kvinnors och exempelvis jordanska kvinnors livsvillkor. Elektra ser å ena sidan hedersförtrycket som ett utslag av patriarkalism och en del av det allmänna förtryck som kvinnor utsätts för, medan de å andra sidan ser det som ett kvinnoförtryck med specifika egenskaper och som därför kan bekämpas om det betraktas

utifrån sitt rätta kulturella sammanhang. Även om inte alla män som kommer från Mellanöstern är beredda att mörda sina döttrar om de skulle överträda familjens regler, finns det inom vissa grupper en acceptans för mekanismer, som i Sverige både enligt lag och människosyn betraktas som avskyvärda. Elektra menar därför att vi inte kan ha ett samhälle som *”tillåter att två olika rättighetskataloger råder, beroende på om man är etnisk svensk eller invandrartjej från mellanöstern”*.(URL 2) Elektras ideologi bygger på att bejaka demokrati och mänskliga rättigheter för alla som bor i Sverige. Enligt Elektra är det inget fel med ett samhälle som bejakar våra skillnader och särarter, tvärtom kan det göras i större utsträckning än vad det görs idag, men när en kulturell särart innefattar kvinnoförtryck måste de ta ställning och försvara de demokratiska värderingarna som Sverige är uppbyggt på.(URL 2)

Elektras verksamhet

Elektra har även en teaterverksamhet som är ett samarbete mellan Elektra, Riksteatern och Uppsala Stadsteater. Det är en pedagogisk teater som spelas upp runt om i landet på skolor för att skapa en diskussion med ungdomarna. Teaterpjäserna ”Elektras systrar” och ”Elektras bröder” har varit ett led i arbetet med att synliggöra hedersproblematiken. ”Elektras systrar” har inneburit att många tjejer har vågat söka hjälp medan uppföljningen ”Elektras bröder” var en inriktning på problematiken med killarna. Ytterligare en pjäs med inriktning på föräldrarna planeras att sättas upp 2007.(URL1, Blomqvist 2006: 2)

Elektras arbete består i att både hjälpa utsatta tjejer men också i att synliggöra, skapa debatt och ta strid mot det hedersrelaterade våldet. På Elektras hemsida finns aktuella nyheter som berör problematiken, information till tjejer som undrar över sina rättigheter, om mänskliga rättigheter i stort och Elektras syn på heder och hederskultur (URL1).

Sharaf Hjältar startades i början av 2004 som en del av Elektra. Projektet grundades av Arhe Hamednaca som menar att det inte räcker med att skydda tjejerna så länge beteendet och attityderna finns kvar hos männen. (URL1, Tidningen Barn 1/2005) Elektraprojektet och Sharaf Hjältar är nu under expansion, och är tänkt att även innefatta Göteborg, Malmö, Östergötland, Södertälje, Sollentuna och Katrineholm.(URL1)

Emre Gungör är verksamhetsansvarig för Elektra Östergötland. Hans familj är kurdisk och kommer från Turkiet. Emre är uppväxt i Sverige och har själv erfarenheter av

hedersproblematiken. Det var när han läste till socionom som han genom en praktikplats på Socialstyrelsen kom i kontakt med Elektras hemsida. Han läste där om planerna att expandera verksamheten och anmälde sitt intresse för att vara en del av detta. Rekryteringen av Sharaf Hjältar har skett genom att Emre frågat runt och blivit hänvisad vidare av skolor och fritidsgårdar.

”Den här gruppen hittade jag...Jag satt mig här och han kom som praktikant på fritidsgården, han var invandrarbakgrund jag frågade honom om han kunde hänvisa mig vidare och han hade ju jättemånga sådana kompisar så han hänvisade mig vidare till sitt eget gäng och sen gick han med själv för han tyckte det var så intressant.”

Sharaf Hjältar

Tre av mina informanter är med i Sharaf Hjältar, Andreas, Curtis och Jamal. Sharaf betyder heder på arabiska. Sharaf Hjältar är en grupp unga killar med rötter i hederskulturen som har tagit avstånd ifrån denna och som vill påverka sina jämnåriga och agera förebilder.

Gemensamt för mina informanter är att de vill ha en förändring. Att gå ut och tala om det inför andra ungdomar är ett steg i den riktningen. När jag frågade varför de var verksamma i Sharaf Hjältar har de haft liknande motiveringar. De vill förebygga hedersförtrycket och hjälpa de som utsätts. Jamal menar att religionen har en stor betydelse för våldet och förtrycket, som han har upplevt det, av kvinnor i Kurdistan.

”Det är vår religion, det ska va så här. Man ska ha kontroll. Så det var därför jag gick med för att hjälpa de utsatta tjejerna och det vi vill komma fram till det är att...vi vill sprida det budskapet att det finns ett steg man kan ta ur den här kulturen att...Just det här som vi håller på med att man inte ska slå sina barn. Att dom inte ska...barn ska inte bli utsatta. Jag har stått i den kultur men gått ifrån det. Det är därför jag försöker sprida budskapet.”

Curtis känner att han som Sharaf hjälte har en möjlighet att göra en skillnad i samhället.

”[D]et betyder ju jättemycket det här. Då kändes det bra att gå med och va en del utav det och det är ju jättebra om vi skulle lyckas med vårt mål

liksom skulle va jättebra för att...ja det har ju till och med skett mord som är hedersrelaterade. Skulle kunna stoppa mord det är ju liksom värsta grejen eller vad man ska säga.”

Att förändra ungdomars attityder

Sharaf Hjältar fungerar som stöd och förebilder för killar som vill lämna hederskulturen och på så sätt påverka jämnårigas attityder till hedersförtryck. (Göteborgs-Posten 2005-01-21) Genom att själva ta avstånd från förtryck och hedersrelaterat våld menar de att de hjälpa andra. Tanken är att unga ska kunna förändra unga, som en form av kamratfostrare. Det är i mötet och samtalet som det finns möjligheter till nya tankar och värderingar. Målet är att skapa en dialog mellan unga killar så att de kan stötta varandra till att våga gå emot de äldres värderingar. (URL 1)

För att vara med i Sharaf Hjältar ställs vissa krav:

- Att killarna har ett förflutet i hederskulturen och upplevt den på nära håll även om de själva inte behöver varit personligt drabbade.
- De måste ha tagit avstånd från hederstänkandet innan de går med.
- De måste vara beredda att vara förebilder och kämpa för sina ”systrar”. (Blomqvist 2006:3)

Den största delen av Sharaf Hjältars arbete är att gå ut på skolor och fritidsgårdar och föreläsa och visa att de finns. Emre som projektansvarig för Sharaf Hjältar är alltid med på föreläsningarna för finnas till hands om killarna behöver stöd eller hjälp med att besvara svåra frågor. Vanligtvis brukar föreläsningarna inledas av att Emre talar allmänt om hederskulturen. Sedan brukar killarna presentera sig själva, berätta varför de gått med i Sharaf Hjältar och dela med sig av sina åsikter och erfarenheter. Därefter följer diskussions- och värderingsövningar där ungdomarna själva är delaktiga. Dessa övningar går ut på att ungdomarna ska ta ställning till vissa frågor. Ett exempel på en värderingsövning är *ja och nej sidan* där ungdomarna får ställa sig på höger eller vänster sida beroende på om de håller med påståendet som ges eller inte. Någon av Hjältarna kan till exempel säga ”killar är mer värda än tjejer” som ungdomarna får ta ställning till om de håller med eller inte. Sedan skapar Sharaf Hjältar diskussion genom att ställa följdfrågor och frågor om varför eleverna är av en viss åsikt. (Blomqvist 2006:7)

Sharaf Hjältar har fått undervisning i jämlikhet, mänskliga rättigheter och demokrati. När de är ute i skolorna är det viktigt att de är tydliga och poängterar vad det innebär med begrepp som frihet, jämställdhet, demokrati och mänskliga rättigheter. De måste kunna ta ner det på en nivå så att ungdomarna förstår hur det påverkar den enskilda individen. När de pratar om mänskliga rättigheter med ungdomar tar de upp det mest grundläggande: alla människors lika värde. Arhe Hamednaca menar att det räcker med det, eftersom många kvinnor lever instängda så behöver man inte gå djupare än till det för att se att kvinnan inte har samma värde. Religion och kultur diskuteras också i samband med mänskliga rättigheter. De menar att det är individens rättighet att tro på vad den vill, men religion eller kultur får inte kränka den enskilda människan. (Blomqvist 2006:7-8)

Jamal berättade om ett tillfälle ute på en skola där en kille blev oerhört provocerad av Sharaf Hjältar. De visade teaterpjäsen Elektras Bröder och stannade vid en scen där pappan gav sin son en pistol. Meningen var att sonen skulle skjuta sin syster för att hon blivit kär i fel kille. Jamal frågade då publiken vad de skulle ha gjort och en kille i publiken svarade att han skulle ha skjutit henne eftersom hon var en hora. Jamal frågade då om han visste vad hora betydde. Svaret han fick var att det är en tjej som har sex med folk. Jamal förklarade att det är en person som säljer sin egen kropp. Jamal hade sedan ett enskilt samtal med killen efter föreläsningen där Jamal kunde få fram sin åsikt så att killen förstod. Enligt Jamal är det ibland lättare att prata i enrum med vissa personer eftersom de inte behöver visa sig tuffa för sina kompisar. Enligt Emre brukar Sharaf Hjältar få mothugg när de pratar om systrarnas frihet.

”[K]illarna säger ju det rakt ut [Hjältarna], killar tror ni att vi vill att våra systrar ska springa runt och slampa sig, det vill ju inte ens svenskar. Det är ju uppenbart. Man vill ju inte höra att ens syster varit med tio killar på en kväll. Det vill ju inte en svensk kille. Och det är ju inte det det handlar om säger killarna, när de är ute och presenterar det här för unga. De säger att det handlar om att hon är tjej, hon har lika mycket rätt... varför skulle inte hon... Är det hennes straff att vara en kvinna? När man lägger fram det på ett sånt sätt så tror jag att det finns en stor möjlighet, speciellt när ungdomar arbetar med ungdomar, då finns det ju... man lär sig lättare av varann.”

Emre om hederskultur och hedersliv

Emre använder sig av begreppet hederskultur. Han menar att bristen på demokrati och mänskliga rättigheter är en viktig faktor till att hederskulturen kan finnas.

”Man pratar om...ja men de hederskulturerna har inte välfärd och de är religiösa, men i Tjeckien på den tiden hade man inte välfärd och de var religiösa. Varför fanns det inget hedersvåld där även fast det finns hos kristna syrianer i Turkiet? Kan det handla om upplysningstiden, om just demokratiseringen att vi inte har kommit ut dit? Vilket jag tror...Att begreppet demokrati, mänskliga rättigheter [...] Frågan är om de kan stava till de begreppen, eller alltså det är fortfarande jätteluddigt, det har inte kommit ut...Och har det inte kommit ut här då kan du tänka dig hur det ser ut i Jordanien.”

Men det är svårt att nå ut till föräldrar. Därför har Elektra än så länge koncentrerat sig på ungdomar. Det är därför Sharaf Hjältar har fått utbildning i demokrati och mänskliga rättigheter, så att de kan påverka andra ungdomar Detta för att förebygga, då de själva kanske kommer ha söner och döttrar om 5-10 år.

Enligt Emre så finns det en koppling mellan religion och hederskultur. Men den kopplingen gäller inte någon specifik religion, utan det är istället religionernas patriarkalism som avspeglas i hederskulturen.

”Och det står ju i koranen klart och tydligt, en kvinna får inte gifta sig med en icke-muslim, men en man får göra det för att sedan konvertera henne till islam. Men det får inte en kvinna göra, det finns inte...hon försvinner direkt ur islam då, hon är inte muslim längre.”

Emre berättar att det har hänt att imamer har ringt och anklagat honom för att arbeta mot Islam. Han har då svarat att det är tvärtom, han skyddar islam genom att han visar upp alla tre religionerna (judendom, kristendom och islam).

*”I Koranen står det; **Hustrun har, som sig bör, rättigheter mot mannen motsvarande som han har mot henne; hans rätt ligger dock ett steg framför hennes.** Judarna ska säga det här på morgonen, varje jude när han vaknar; **Lovad vare du, Herre vår Gud, världens konung som icke skapat mig till kvinna.** Och i Nya Testamentet står det så här; **Ty en man är sin hustrus huvud precis som Kristus är kyrkans huvud..... Och som kyrkan underordnar sig Kristus, så skall också kvinnorna i allt underordna sig männen.** Ja, alltså det finns ju idéer i alla religioner...”*

Emre menar att pojkar i hederskulturen vet att de har mer rättigheter än flickor, detta redan från tidig spädbarnsålder: *”Pojkar får vara en timme längre i sandlådan, flickan måste komma hem och hjälpa mamman laga mat”*. Detta menar han får stora konsekvenser för vuxenlivet. Acceptansen av vad flickor och pojkar får göra skiljer sig mycket åt.

”[F]lickan får komma upp ur sandlådan en viss tid, om flickan kommer senare spelar det roll. Om pojken kommer senare än den bestämda tiden spelar det inte lika stor roll”

Det har med den hierarkiska ordningen i familjen att göra. Överst i pyramiden är pappan och under honom är farfar, morfar, mamma, storebror, lillebror och slutligen längst ned står systemen. Emre berättar att när pappan dör då är det inte farfar, morfar eller mamman som har huvudansvaret för familjen, utan det är den äldsta brodern. Detta gäller oavsett ålder.

”Jag har sett storebröder som bara är 13-14 år gamla som kan säga håll käften till morsan och styra och ställa när pappan har dött. Det är de som har det ekonomiska ansvaret, det är de som är ansiktet utåt i familjen, liksom kungen i Sverige han representerar bara Sverige. Det är lite så med de här männen eller pojkarna också [...]”

Emre menar att familjens gemenskap har sitt ursprung i bristen på välfärdssystem i hemlandet. Detta gör att man blir beroende av varandra. *”[D]en bästa försäkringskassan är den turkiska familjen”* är något som Emre hört sägas och som han tycker stämmer väl med hur det har sett ut. Han menar att det är självklart att om man har haft en sådan gemenskap i sitt hemland så har man kvar den kontakten när man kommer till Sverige. Men han tror att

den gemenskapen kommer att luckras upp med tiden om människor integreras i det svenska samhället.

”Man har inte kontakt på samma sätt. Man producerar inte heller lika mycket barn längre...Men det är intressant faktiskt...utvecklingen. Alltså jag brukar säga, ju de här familjerna ligger 50-60 år efter Sverige. Just i det avseendet, familj, heder, bortgiftemål...Det här fungerade precis på samma sätt här på 50-talet. Man behöver inte gå längre bak i tiden.”

Ändå tror han inte att hederskulturen kommer att utrotas helt och hållet, så länge man inte arbetar med jämställdhet och mänskliga rättigheter i ursprungsländerna. Emre ser en skillnad mellan invandrare som kom till Sverige i början av 80-talet, som hans familj, och invandrare som kommer nu. Han menar att invandrare som kom i början av 80-talet fick mer upplysningar om mänskliga rättigheter och om exempelvis förbudet mot att aga barn.

”[D]å tog man emot invandrare till en viss begränsning där man kunde ta hand om dom också. Nu tar man emot dom, man kan inte upplysa dom om vilka rättigheter dom har, man kan inte ta hand om dom”

Samtidigt menar han att invandrare har det bättre nu på så sätt att det är lagstiftat att det ska finnas möjlighet till tolk vid kontakt med myndigheter. När hans familj kom var det barnen som fick ta på sig det arbetet och tolka för sina föräldrar.

Emre menar att trots att det är vanligare att man lyfter fram flickor som offer för hedersförtryck, så har även pojkarna krav på sig. Det kan handla om att vakta sin syster eller om det går riktigt illa, att döda sin syster. Pojkarna kan tvingas bli förövare. Det vanligaste kravet är att gifta sig med någon från hemlandet.

”Du kommer säkert få höra det hos Sharaf Hjältar när du intervjuar dom: ’Nä det är lugnt jag får ha en svensk flickvän’. Jo men du får ha en svensk flickvän men när det kommer till kritan vad gör du då? Just det här när du ska gifta dig på riktigt.”

Invandrare har fördomar precis som svenskar och enligt Emre är föräldrarna strategiska och låter sönerna:

”testa runt lite. [...]Mammor och pappor och allt från att svenskar skiljer sig, svenskar är otrogna, svenskar gör det ena, gör det andra. Äh...låt våran kille testa han kommer inse ganska fort att svenska flickor är bara horor. Alltså...i den stilen nu är jag jättegrov i mitt uttal, men informellt är det så...”

2. Att växa upp som invandrare med rötter i hederskulturen

Jag har valt att börja med att försöka skildra mina informanternas uppväxtförhållanden. Detta för att ge en helhetsbild av informanten och för att förstå denna i sin sociala kontext. För förståelsen av hederskulturen har vissa företeelser visat sig vara viktiga, utöver familjens anseende; kollektivets dominans över individen, kvinnors underordning, bristen på förankring i det svenska samhället och rädslan för ”försvenskade barn” (Eriksson 2006: 33-35).

Socialisation är den process där individen förvärvar den kunskap och de färdigheter som krävs för att fungera som en medlem i samhället. Alla samhällen lägger stor vikt vid socialisationen av barn och ungdomar. I många samhällen har familjen huvudansvaret för socialisationen. I samhällen med en komplex arbetsdelning fördelas socialisationsuppgiften mellan olika institutioner, såsom familjen, skolan, fritidsaktiviteter, föreningar, tv:n mm. Barn måste tillägna sig massor med småsaker – regler för gott uppförande och hur de följs, vilka som ska respekteras och slutligen hur det går till att klara sig på egen hand och leva enlighet med samhällets värderingar.(Hylland Eriksen 2000:64-65) När det gäller barn till invandrare så kan detta ge upphov till en sk generationskonflikt, där familjens normer om gott uppförande och om vilka som bör respekteras kanske inte alltid sammanfaller med majoritetssamhället. Föräldrarnas grad av integrering har betydelse för relationen till barnen. Eftersom barnen snabbare växer in i nya landets regler, värderingar och normer så kan det vara svårt för föräldrarna, om de saknar kontakt med det svenska samhället, att agera förebilder.(Darvishpour 2004: 164) Socialisationen fördelas mellan hemmet och kanske skolan i första hand, men barnet kanske måste förhålla sig till de båda parternas olika

värderingar. Familjens och samhällets värderingar kan se olika ut beroende på om familjen är integrerad eller inte.

”Socialisation är det viktigaste sättet för kulturella kategorier att föras vidare från en generation till nästa; den befäster med andra ord en viss kulturell kontinuitet.” (Hylland Eriksen 2000: 65)

Socialisationens slutmål är att säkerställa att aktören/individerna internaliserar de värderingar, normer och beteenden som samhället grundas på. ”När en norm internaliserats, har den bokstavligen blivit till något inre, dvs ett personlighetsdrag.”(Hylland Eriksen 2000:66) Den sociala personens utveckling är ett samspel mellan individ och samhälle.

Andreas 21 år

Andreas kom till Sverige med sin familj från Iran när han var ett år gammal. Han har fastrar, farbröder och en morbror i Sverige. En faster och en farbror har gift sig med svenskar. Andreas berättar att fadern började arbeta direkt medan modern var hemmafru. Modern har sedan arbetat på en skola, men nu är båda föräldrarna hemma då fadern blivit förtidspensionerad på grund av ryggproblem. Båda föräldrarna talar svenska men fadern pratar bättre då han arbetat mer och därigenom lärt sig språket.

”Mamma [...] förstår ju allt och hon kan ju prata men hon bryter lite. [...] De vill ju att jag ska...jag pratar ju svenska med dom, i alla fall mamma för att träna henne lite. [skratt]”

Andreas säger sig vara lite annorlunda när han är med föräldrarna än när han är med kompisar. Med föräldrarna är han ”mer väluppfostrad” medan han när han är med kompisar inte tänker hur man uppför sig. Han tycker ”att han har fått en jävligt bra uppfostran” av sina föräldrar. Det var fadern som hade huvudansvaret och enligt Andreas blev det att man hade mer respekt för fadern. ”Det han sa gällde liksom, när mamma sa det kunde man gå förbi det”. Han tycker inte det har varit någon skillnad när det gäller uppfostran mellan han och hans syskon. Men han vet inte så mycket när det gäller hans två äldsta systrar, hur de hade det. Hans yngsta syster har dock fått göra precis samma saker som bröderna. Men Andreas menar att hon har varit sådan att hon valt att ha pojkvän i smyg när hon var yngre.

”[V]et inte om det varit för att visa respekt eller vad det var, men hon har inte gått på vissa grejer eller gjort vissa saker”.

Enligt Andreas har inte systerarna behövt hjälpa till mer hemma än vad han och hans bror behövt. Detta eftersom hans mamma gjorde det mesta av hushållsarbetet. Men även om föräldrarna inte bett systerarna att hjälpa till så har det ändå varit så att systerarna oftare hjälpt till med disken exempelvis.

Andreas menar att det alltid har varit jätteviktigt för hans föräldrar att barnen får en bra utbildning. Föräldrarna har brytt sig om hur det går för barnen i skolan, även om det till en början var någon av de äldre syskonen som fick följa med på hans kvartsamtal eller föräldramöten på grund av att föräldrarna ännu inte kunde språket. Det var först när han gick i 6-7:an som det började bli många invandrare i klasserna innan dess var det mest svenskar. Men Andreas menar att han mest haft svenska kompisar.

”Det är nu på senare dar liksom som man börjat umgås med utlänningar.”

Alla syskon utom Andreas har läst vid Universitetet och har därför flyttat hemifrån ganska tidigt.

Som jag uppfattar Andreas berättelse om sin uppväxt så tycks familjen vara väl etablerad i det svenska samhället. Fadern har arbetat men är numer sjukpensionär, syskonen har studerat på universitet och de har ingifta svenskar i släkten. Som Emre nämnde tidigare, brukar det annars finnas ett krav att gifta sig med någon från hemlandet, för att bevara sin kultur. Enligt Andreas har han och hans syskon uppfostrats lika och han tycker att hans yngsta syster har fått göra precis samma saker som han och hans bror. Men ändå menar han att hon har valt att avstå från att göra vissa saker och valt att ha pojkvän i smyg, kanske för att visa respekt för föräldrarna. Men om detta är fallet så torde systemen på något sätt ha tillägnat sig att hon genom att ha pojkvän i smyg visar respekt för föräldrarna. Om detta skiljer sig mellan bröder och systrar, så borde detta bero på att de fått olika kunskaper om hur man visar respekt för föräldrarna.

Curtis 19 år

Curtis familj kom till Sverige från Irak i början av 90-talet. Curtis berättar att hans familj inte har så mycket släkt i Sverige, han har ett par farbröder och en faster men de har ingen bra kontakt. Däremot har familjen kompisar som de känt sedan hemlandet som de umgås med. Eftersom de inte står så nära släkten har kompisarna en större betydelse. Det var två år sedan Curtis pappa var med om en allvarlig olycka, men innan dess var det han som hade ansvaret och bestämde i familjen.

”Man har ju alltid mera respekt för sin pappa. Jag har det i alla fall och jag vet att mina syskon har det också, [därför kom jag] närmare min mamma än vad jag... ja än min pappa.”

Curtis menar att han kom närmare sin mamma i början när de kommit till Sverige. Han kunde fråga henne saker som han undrade över, som han inte vågade fråga sin pappa.

”Och jag visste att hon skulle bli arg och att han också skulle bli arg, men jag vet att hon liksom, henne kan jag...[...] Hon blir lika arg men henne är jag inte lika rädd för”

Curtis berättar att han aldrig blivit slagen av sina föräldrar som bestraffning för något han gjort, men att han har fått utgångsförbud. Men det mest skrämmande tycks vara om han gjort sin pappa arg; *”[b]lev pappa arg så blev man livrädd för skrek han då hörde man till [namn] härifrån. [Skratt].”* Men Curtis menar att kontakten med fadern blev bättre strax innan han råkade ut för olyckan. Fadern kom in i det svenska samhället bra, genom att han arbetade så mycket. Därför kände Curtis att det vände och han istället kom sin far närmare än sin mor.

”[H]an förstod mig mer än vad hon gjorde. Hon var liksom...hon var fortfarande...Hon hade den kulturen som hon tog med sig från hemlandet, hon var fast i den och kunde inte ändra sig. Han var också liksom så, men det var smågrejer som han ändra som jag kände.”

Curtis menar att hans mamma alltid bara har varit hemma. Om hon gått ut så har hon gått och hälsat på vänner som också bara är hemma.

Utifrån Curtis berättelse ser man att fadern och barnen fått en annan förståelse för svenska samhället än modern. Fadern arbetade innan han råkade ut för olyckan och som Curtis säger kom in i samhället på ett annat sätt än vad modern gjorde. Curtis har växt upp i Sverige och tagit del av det svenska samhällets värderingar genom skolan. Att Curtis säger att han kände att fadern började förstå honom på ett annat sätt än vad modern gjorde då hon bara var hemma, är naturligt då Curtis socialisering har fördelats mellan hemmet å ena sidan och det svenska samhället å andra.

Jamal 17 år

Jamal och hans familj kom till Sverige från den irakiska delen av Kurdistan för 11 år sedan. Jamal berättar att han inte har någon släkt i Sverige. Däremot har han en stor släkt i Kurdistan som familjen har kontakt med via telefon och Internet. Jamals mamma går i skolan medan hans pappa är arbetslös. Jamals pappa mår dåligt för att han är arbetslös och för att han inte trivs i Sverige. Han vill flytta tillbaka till Kurdistan, men kan inte det eftersom barnen har ett liv här nu med studier och annat. Jamal känner att han har dålig kontakt med sin pappa.

”Jag pratar aldrig med han det är bara mamma så här...ja aldrig. Vi tjafsar jämt hela tiden. Jag...Du går ut och festar typ varje helg. Ja, det är det jag tycker om och han blir sur på det och jag säger till honom man lever bara en gång.”

Jamal menar att hans mamma har bra kontakt med det svenska samhället i och med att hon går i skolan och lär sig mycket genom det. Men eftersom hans pappa bara är hemma så vet han ingenting. Jamal säger att han helst skulle vilja flytta hemifrån eftersom kontakten med föräldrarna inte är så bra som den var förr. Han tycker det är svårt att prata med dem.

”För tiden som går så blev det så här mest skumt, jag har fått så här lära mig mera saker alltså i det här samhället. Fast det dom tänker på hur dom...hur det var när dom var liten, hur så här att man inte fick göra någonting men nu lever vi i ett annat samhälle, så det är inte samma sak.”

Jamal har tre bröder och två systrar. Han upplever inte att syskonen har samma svårigheter att prata med föräldrarna samtidigt som han känner att han har bra kontakt med sina syskon.

Ingen av systrarna bor hemma längre, den ena är gift och den andre har flyttat för att studera på universitet. En av bröderna är också gift och bor på annan ort. Enligt Jamal var det systrarna som hjälpte till i hemmet med hushållsarbetet. Men nu när de inte längre bor hemma måste Jamal hjälpa till.

Enligt Jamal var det hans mamma som skötte uppfostran medan fadern snarare kontrollerade att barnen uppförde sig. Om Jamal eller hans syskon inte har skött sig har de blivit bestraffade. Jamal menar att det har varit lika för alla syskonen.

”Dom skällde ut oss. Jomen, så här att dom skällde ut oss, men jag har aldrig fått stryk av mina föräldrar så jag vet faktiskt inte. De skällde ut oss eller vi fick inte kolla på tv och vi fick inte gå ut. Vi fick bara sitta vid pappan och va där hela dagen och va tyst och kolla vad dom håller på med.”

Jamal berättar att det är fadern som bestämmer i familjen. Men han säger också att det händer att föräldrarna är oense om sådant som rör barnen. Då kan det bli diskussioner som modern oftast vinner.

Jamal är den av informanterna som var äldst när han kom till Sverige. Liksom Curtis har Jamal upplevt en försämrade kontakt med föräldrarna allt eftersom tiden gått. Men där Curtis upplevde en förbättring i och med att fadern var delaktig i det svenska samhället innan olyckan, har det för Jamal bara blivit sämre och sämre. Han säger rakt ut att han har fått lära sig nya saker medan hans föräldrar bara tänker på hur det var i hemlandet. Men bilden han ger är motsägelsefull, eftersom han menar att modern har bra kontakt med svenska samhället genom att hon går i skolan, men samtidigt säger han att den försämrade kontakten gäller båda föräldrarna. Om den försämrade kontakten beror på att han, genom exempelvis skolan, har socialiserats in i det svenska samhället så borde den försämrade kontakten inte gälla modern i lika hög grad som fadern. Kanske är det så att han när han talar om moderns delaktighet i det svenska samhället jämför med faderns arbetslöshet, dvs modern sitter inte bara hemma. Enligt Hylland Eriksen är socialisationen det främsta sättet att föra vidare kulturella kategorier från generation till generation. Om man ser till den försämrade kontakten mellan Jamal och hans föräldrar, så skulle denna delvis kunna bero på en frustration från föräldrarnas sida då de kanske upplever att de inte når fram för att ”befästa

den kulturella kontinuiteten” då Jamal har påverkats av majoritetssamhällets normer och värderingar. (Hylland Eriksen 2000:65)

Erdogan 22 år

Erdogan berättar att han inte såg till sin pappa så mycket under sin uppväxt. Familjen kom till Sverige när han var ca 15 månader. Pappan hade då varit i Sverige ett år och börjat arbeta inom restaurangbranschen. Erdogans pappa arbetade därefter från klockan nio på morgonen till tio på kvällen, sju dagar i veckan, i 17-18 år. När han kom hem på kvällen sov Erdogan, medan pappan sov när Erdogan gick till skolan. Detta gjorde att ansvaret för uppfostran av Erdogan och hans två syskon kom att vila på modern. Erdogans mor blev den som fick ta alla konflikter som uppkom.

”[M]orsan brukar säga det till mig, du hade i alla fall lite tur du fick aldrig stryk i din uppväxt. Det fick brorsan och syrran. [...] Dom är födda i Turkiet och upp vuxna där till sju-åtta års åldern. Men jag har aldrig i mitt liv fått en... någonting. Men dom har ändå fått smisk i stjärten...det har dom fått.”

Erdogan tror att orsaken till att han slapp undan var att de var medvetna om att det inte var tillåtet i Sverige och de därför var rädda att de kunde bli upptäckta av dagispersonalen och därmed polisanmälda. Erdogan minns sin första dag på dagis. Det var bara svenskar med undantag för honom och en pojke som var turk-kurd; *”[O]ch jag kunde bara turkiska när jag började på dagis...så jag gick till honom och det var han som lärde mig svenska.”*

Erdogan berättar att han växte upp i ett område med mycket invandrare. Han var bråkig i skolan och hans första ordentliga kontakt med det svenska samhället fick han genom att han började spela handboll, vilket var en sport som dominerades av svenskar. Erdogan menar att han inte hade några särskilda krav på sig under sin uppväxt. Han kunde gå på disko, ta hem tjejer och ta in dem på rummet utan att det var några problem. Hans syster däremot fick aldrig gå på disko eller något liknande. Erdogan berättar att hans bror som är nästan jämngammal med systemen övervakade henne i skolan.

”Alltså det fanns mycket sånt. Han kom hem och berättade vad hon hade gjort, hon hade rökt, hon hade varit med en kille, hon hade gjort det... Och det kom alltid hem och det var han som hämtade informationen.”

Det som var viktigast för Erdogans föräldrar var att barnen skulle studera. Därför lät de skicka söner på språkresor, medan dottern fick gå en språkkurs. Nu har alla tre syskonen läst på universitetet, vilket enligt Erdogan har förbättrat familjens status. Både brodern och systemen är numer gifta. Enligt Erdogan är det först i och med universitetsstudierna som han känner att han har integrerats i det svenska samhället.

Erdogans berättelse skiljer sig från Curtis och Jamals på så sätt att han under sin uppväxt inte tycks ha upplevt direkta svårigheter i kontakten med föräldrarna, när det gäller att förstå varandra. Dels kan väl detta bero på att fadern arbetade så mycket att kontakten mellan honom och Erdogan var nästintill obefintlig, men det kan också bero på att han levde i enlighet med familjens värderingar och normer. Han beskriver att han växte upp i ett område med mycket invandrare och att integrationen inte skedde fullt ut förrän universitetstiden, även om handbollen var ett steg på vägen. Kanske är det så att Erdogan inte tog del av majoritetssamhällets normer och värderingar genom skolan till en början, så att familjen och den nära omgivningen stod för den större delen av socialisationen. Eller så kan orsaken till att Erdogan inte upplevde några svårigheter i kontakten med föräldrarna vara att han inte kände att han hade några krav på sig som gick emot majoritetssamhällets normer från föräldrarna.

Integration och familjeliv

Alla mina informanter är födda utomlands men uppväxta i Sverige. Detta innebär att socialisationen har fördelats mellan familjen, skolan och andra institutioner de kommit i kontakt med. Föräldrarnas kontakt med det svenska samhället och svenskar har främst varit genom deras arbeten. Detta med undantag av Andreas, då hans farbror och faster har gift sig med svenskar. Erdogans pappa är den som tycks ha arbetat mest. Annars har föräldrarna arbetat i olika grad, med olika arbeten, förutom Jamals pappa som varit arbetslös. Det som informanterna har gemensamt, med undantag av Jamal, är dock att deras mammor har varit hemma i högre grad än papporna, antingen som arbetslösa eller som hemmafruar. Man kan se en tydlig likhet mellan Curtis och Jamals erfarenheter i kontakten med föräldrarna. Båda har haft sämst förhållande till den föräldern de upplever har haft sämst kontakt med det svenska samhället. Detta överensstämmer med Darvishpours idéer om en generationskonflikt mellan barnen och föräldrarna (Darvishpour 2004:164). Svårigheter att

förstå varann kan vara en konsekvens av att barnen rör sig i ett Sverige föräldrarna inte känner till.

Både Curtis och Andreas berättar att de har större respekt för fadern än för modern. Det mamma säger kan man gå förbi, menar Andreas. I Curtis fall var det självklart att man hade mer respekt för fadern. Kanske beror det på att han kände sig mer rädd för faderns sätt att reagera. Jamal å andra sidan säger sig inte respektera fadern mer än modern, även om han berättar att det är fadern som bestämmer i familjen. Jämlikheten i familjen är något som vi kommer gå in på mer under rubriken ”Jämlikhet och frihet”. Huruvida mina informanter ser sina föräldrar som jämställda är oklart, men det är intressant att notera att killarna tenderar att respektera sina fäder mer än mödrarna.

Ingen av mina informanter har fått ”stryk” av sina föräldrar. Detta är något som informanterna själva förde på tal, antagligen för att de är medvetna om att våldet brukar ses som centralt när man talar om en hederskultur. Men aga är definitionsmässigt problematiskt. För vad är egentligen aga? En dask i stjärten eller prygel med en livrem? När jag själv reflekterar över det så kan jag inte med säkerhet påstå att jag aldrig fått en dask i stjärten som barn. När man pratar med föräldrar så hör man ofta att det inte är tillåtet att röra sina barn. Jag tror det är svårt att veta med säkerhet var gränsen går för många föräldrar. Det samma borde då gälla för barnen. Om barnet ser sig som utsatt för kroppslig bestraffning eller inte torde helt och hållet grunda sig på barnets egna upplevelse och på dess egna definition. Erdogan jämför sig med sina syskon som fått smisk på stjärten, när han säger att han inte fått någonting. Var han sätter gränsen för aga kan jag inte vara säker på förutom att det är på en lindrigare nivå än smisk på stjärten. Både Curtis och Jamal säger att de aldrig fått stryk, men hur de definierar stryk och om detta utesluter smisk på stjärten eller en dask i stjärten framkommer inte. En av mina tidigare informanter i studien om skolkuratorerna menade att människor från hederskulturen hade en annan syn på aga. Enligt hennes erfarenheter gick förtrycket och våldet hand i hand, det fanns alltid en viss grad av fysisk kontroll över individen (Eriksson 2006:16,27). Enligt ”*En rapport om kroppslig bestraffning...*” agas utlandsfödda barn mer än svenskfödda och detta särskilt under förskoleåren. Men dessa skillnader försvinner om man tar hänsyn till familjernas ekonomiska förhållanden. En svag familjeekonomi är den bakgrundsfaktor som har starkast samband med barnmisshandel. (Jansson 2001:13) Denna statistik tar givetvis inte hänsyn till hederskulturen utan talar om invandrare generellt. Men Arhe Hamednaca menar att det bara

är en liten del av de som utsätts för förtyck som också drabbas av våld (Blomqvist 2006:6). Erdogans mamma har sagt till Erdogan att han hade tur eftersom han slapp få stryk när han var liten. Hans syskon fick det medan familjen fortfarande bodde i Turkiet. Men som Erdogan förstår det så slutade de aga barnen när de kom till Sverige, då de visste att det var olagligt. Som Emre nämnde tidigare så kanske det är många invandrare som kommit senare som inte har fått den informationen som Erdogans familj fick. Men detta kan knappast vara den enda orsaken till att en del invandrare agar sina barn, medan andra inte gör det. Och det besvarar absolut inte frågan om det är vanligare inom hederskulturen eller inte. Kroppslig bestraffning av barn kanske till viss del kan ses ur integrationssynpunkt, om det var en uppfostringsmetod som var tillåten i hemlandet och föräldrarna slutat med det när de kommit till Sverige. Som tidigare nämnts så är bristen på förankring i det svenska samhället en faktor som generellt sett var viktig för förståelsen av hederskulturen. Om familjen inte är så etablerad i det svenska samhället, bor i segregerade områden och föräldrarna är arbetslösa, så påverkar detta givetvis familjens ekonomiska förhållanden. Men om föräldrar inom hederskulturen i sig är mer benägna att aga sina barn tror jag är svårt att verkligen kunna besvara.

Utifrån mina informanternas berättelser har vi sett att det både finns likheter och skillnader när det gäller deras uppväxtförhållanden. Men något som ännu inte har framgått är huruvida de kan sägas leva/ha levt ett hedersliv. Däremot har vi sett att ett hedersliv inte nödvändigtvis behöver förknippas med våld. I nästa avsnitt kommer jag att gå in på vissa beröringspunkter som kan ses som betydelsefulla när man talar om hedersliv; heder, frihet och jämlikhet, det sociala nätverket och föräldrars ideal.

Erfarenheter från ett hedersliv

Tidigare har vissa företeelser nämnts som, utöver hedersbegreppet, är viktiga för förståelsen av hederskulturen; kollektivets dominans över individen, kvinnors underordning, bristen på förankring i det svenska samhället och rädsla för att barnen ska bli försvenskade. I förra avsnittet gick jag igenom socialisering och möjliga generationskonflikter som kan uppstå i och med att föräldrar och barn lever i skilda världar. Det var uppenbart att ett par av föräldrarna saknade just förankring i det svenska samhället. I detta avsnitt kommer jag gå igenom heder, individ och kollektiv och det patriarkala familjesystemet.

Om man istället för hedersrelaterat våld eller hedersförtryck talar om ett hedersrelaterat liv, hur skulle i så fall ett sådant kunna gestalta sig? Ett hedersrelaterat liv torde innebära att individen följer kollektivets regler och ramar. Det uppstår ingen hederskonflikt eftersom individen uppfyller kollektivets förväntningar. Detta kan tyckas vara väldigt likt hedersförtryck. Men jag har medvetet försökt att skilja på hedersförtryck och hedersrelaterat liv av den enkla anledningen att alla inom hederskulturen nog inte kan sägas vara förtryckta. Däremot borde de alla rimligtvis leva ett hedersrelaterat liv utifrån sina förutsättningar. Detta oavsett om det gäller fadern, sonen eller dottern i familjen.

Alla medlemmar i ett samhälle har vissa plikter och rättigheter i förhållande till andra medlemmar. Dessa är olika i förhållande till olika personer och olika situationer. Dessa kan ses som olika aspekter av sociala processer och brukar benämnas som statuspositioner. (Hylland Eriksen 2000:53) Exempel på statuspositioner som skulle kunna gälla i Sharaf Hjältars fall är: son, bror, vän, student och Sharaf Hjalte. Den sociala personen består och definieras av summan av dessa statuspositioner, som var och en är förknippad av sociala förväntningar. Varje statuspositions relativa betydelse för individen varierar. Att tillhöra en etnisk minoritet eller en religiös grupp kan vara så viktigt för aktören att det påverkar hans eller hennes aktörskap i nästan alla avseenden. (Hylland Eriksen 2000:53) Inom antropologin skiljer man på statusposition och roll. Roll definieras som statuspositionens dynamiska effekt dvs aktörens faktiska beteende inom de gränser som statuspositionen bestämmer. Att ha en viss statusposition styr individens handlande på ett visst sätt. Men alla söner, bröder eller Sharaf Hjältar agerar inte på exakt samma sätt, dvs deras roller ser olika ut. Med en statusposition kommer vissa förväntningar.

”När man bryter mot de regler eller de förväntningar som är förknippade med statuspositionens rolluppfyllelse, kan andra samhällsmedlemmar reagera genom att döma till sanktioner eller olika former av straff.” (Hylland Eriksson 2000:53)

Vilka förväntningar mina informanter har på sig i sina positioner som söner eller bröder varierar givetvis. Men när Emre berättade om hederskulturen generellt så tog han upp vissa förväntningar som han såg som vanliga. Kanske att killarna var tvungna att vakta sina systrar, eller i värsta fall bli förövare. I detta avsnitt ska vi se vilka förväntningar mina informanter har på sig i sina statuspositioner som söner och bröder och hur de hanterat dessa.

Heder och hedersförtryck

För att förstå hedersproblematiken måste man först och främst förstå begreppet heder. Heder, som människor inom hederskulturen uppfattar den, kan liknas vid anseende och respekt. Enligt Wikan har hedern två aspekter, en inre och en yttre – där den inre är min egen hederskänsla och den yttre är vilket bemötande jag får av omgivningen beroende på vilken uppfattning de har av mig (Wikan 2004:61-62). Hedern är dubbelsidig och bygger på en sk hederskod, en uppsättning regler som talar om vad som tillför och vad som inte tillför heder. Genom hederskoden ansvarar individerna även för familjens heder. (Wikan 2004: 65) Familjens heder upprätthålls genom att individerna håller sig inom de regler och ramar som satts upp. Om individen däremot handlar utanför dessa ramar riskerar familjen att tappa ansiktet.(Eriksson 2006:33-35) Enligt Wikan är hedersbegreppet starkt knutet till skam. Det är männen som förvaltar familjens heder och bli vanhedrade genom någon familjemedlems misstag. Kvinnor saknar heder, de har istället skam i kroppen. Det är att rätt förvalta sin sexualitet, så att de inte vanäras hela familjen genom att bryta mot hederskoden. (Wikan 2004:70)

Andreas

När Andreas fick frågan om han skulle säga att hans familj skulle kunna sägas tillhöra hederskulturen svarade han ”*Nej. Jag har haft tur*”. Ingen i Andreas släkt har hederstänkandet. När Andreas berättar så låter det som att han ser att de har gift sig med svenskar som en av förklaringarna. Han menar att hans föräldrar inte bryr sig om barnen blir ”försvenskade” eller inte.

”[T]vå av mina systrar har svenska pojkvänner och min bror har en norsk flickvän och jag har en svensk flickvän och mina föräldrar dom bryr sig inte om sånt”

Andreas tycker inte att det finns något i hans värderingar som skiljer sig från hans föräldrars. Tvärtom tycker han att hans föräldrar har bra värderingar eftersom de menar att man ska prova på allting.

”Min farsa säger att jag har testat allting, testa allting innan man säger nått liksom. Det tycker jag är en bra grej liksom [...] att man får testa på och ja...Han har aldrig sagt liksom det ska du absolut aldrig göra. Jag tror det är ganska bra värderingar.”

Fördelen som Andreas ser med sin familjs kultur är att familjen kommer först i alla lägen, man ställer alltid upp för varandra.

Andreas berättelse visar att hans föräldrar inte bryr sig om familjens anseende när det gäller barnens val av pojkvänner och flickvänner. De bryr sig inte om att barnen blir försvenskade. De tycks inte tänka att familjens anseende skadas. Om familjens heder, i de familjer där det finns ett hederstänkande, upprätthålls genom att individerna håller sig inom de regler och ramar som satts upp, så tycks Andreas familj sakna sådana ramar. Tvärtom har Andreas ett väldigt stort handlingsutrymme, eftersom han säger att hans pappa aldrig har förbjudit honom att göra någonting, utan istället menat att man ska prova allting. Detta är något som jag tror få föräldrar, oavsett om de kommer från en hederskultur eller om det handlar om svenskar födda i Sverige, egentligen uppmuntrar sina barn till.

Curtis

När jag frågar Curtis om han tycker att hans familj tillhör hederskulturen så svarar han:

”Min mamma och min pappa de är ju muslimer de är ju liksom också lite så. De har med sin kultur från vårt hemland och de har inte anpassat sig till svenska kulturen till 100% än. Så att...det är lite sånt...heder, hemma hos oss också.”

Curtis berättar att det är mest hans mamma som bryr sig om heder; *”[j]ag kan förstå efter att...Hon är ju liksom...alltså hon träffar ju inga andra svenskar så.”* Som exempel berättar han att han är den ende i Sharaf Hjältar som är med anonymt. Detta efter att mammans vänner sett honom i tidningen i början av projektet.

”Såna som kände oss, andra familjer alltså och så ringde hem till min mamma och typ tyckte...undra liksom vad håller din som på med och vad är det han gör, det här är ju skandal liksom. Så...Min mamma orkade inte med det för hon har mycket att göra just nu med pappa och allt det där. Så hon bad mig hoppa ur direkt.”

Men hon reagerade inte så allvarligt på telefonsamtalen hon fick till en början. Det var först när en äldre man som alla respekterar som arbetar i moskéen som hon blev riktigt arg och

bad honom lämna projektet. Curtis menar att hans mamma tycker att han skämmer ut familjen genom att vara med i Sharaf Hjältar.

”Hon tycker ju att jag går emot våran kultur [...]. Jag är ju liksom hennes son jag borde ju göra det hon...eller dom andra som kommer från...ja vårt hemland gör. Vi ska va precis som dom så att vi inte blir utstötta eller nått sånt.”

Curtis var på väg att hoppa av men ångrade sig och talade om för Emre att han kunde fortsätta om han slapp vara med i media.

Curtis har en svensk flickvän. Han brukar skoja med sin mamma och säga att han snart ska gifta sig med henne, bara för att se hur hon reagerar. Mamman brukar då skämta tillbaka;

”[V]a ska du verkligen gifta dig med en svensk och det kan du ju inte göra och...Du får typ hitta nån från hemlandet, vi får åka ner dit och leta efter nån fru.”

Även om det är på skämt från mammans sida så känner Curtis att hon menar lite allvar. Familjen skulle få bättre rykte om han valde en fru från hemlandet.

”Jag vet att hon känner lite så ändå, men hon säger det inte. Hon vill inte säga det”

I Curtis fall tycks mycket av familjens anseende handla om att smälta in, vara som de andra dvs moderns vänner. Att vara med i Sharaf Hjältar ses som att gå emot sin kultur och det innefattar även de andra. Modern reagerar först när det visar sig att de andra, hennes vänner är upprörda och negativt inställda till det hennes son gör. Det har tidigare visat sig att Curtis mamma inte har kontakt med det svenska samhället, utan bara träffar människor från hemlandet. Det är inte svårt att föreställa sig att modern kan uppleva att sonen genom att vara med i Sharaf Hjältar kritiserar det hon och hennes vänner står för. Familjens anseende är viktigt för Curtis mamma för att behålla sina vänner och sin sociala status. Emre har tidigare berättat att killarna ofta har krav på sig att gifta sig med någon från hemlandet. Curtis menar att hans familj skulle få bättre rykte om det blev så, men att hans mamma tillåter att han har svensk flickvän. Men Emre menar att föräldrar är strategiska och låter söner ha svenska flickvänner med tanken att de kommer komma på att svenska flickor är

dåliga, och att det kan bli en helt annan sak när det väl kommer till giftemål. Enligt Wikan har kvinnor ingen heder, de bara förvaltar skammen. Så tycks det inte vara när det gäller Curtis mamma, istället får man intrycket av att hon ansvarar för familjens heder.

Curtis är den äldste sonen i familjen och hans pappa är väldigt sjuk. Emre berättade att det är äldste sonen som har ansvaret i familjen när pappan försvinner. I Curtis berättelse finns det inget som tyder på att han bestämmer hemma. Det tycks snarare vara mamman, då hon får honom att säga att han ska sluta i Sharaf Hjältar. Men eftersom Curtis inte gör detta, utan är med anonymt, går han emot sin mammas vilja. Det är alltså mamman som står för de förväntningar som Curtis försöker att leva upp till. Att Curtis skulle ha ansvaret i familjen och kunna bestämma över sin mor verkar inte vara fallet. Men kanske kommer han ändå som äldste son kunna ta sig friheten att gifta sig med vem han vill.

Jamal

När det gäller Jamal hann jag inte fråga om han skulle säga att hans familj tillhörde hederskulturen eftersom han själv inledde med att berätta händelser som han själv knyter an till hederskulturen.

” När jag var typ i...När jag gick i trean träffade jag en tjej [...]. Och jag blev tillsammans med henne, sen i fyran, femman, sexan, sjuan, åttan, nian i fyra-fem år var jag tillsammans med henne. Men mamma visste om det men pappa visste inte om det. Så en dag när jag var på stan och var med henne, då kom han och sa du måste...du får inte träffa henne och en massa grejer och så sa jag det åt henne [...] det krossa verkligen mitt hjärta att säga det där.”

Det har inte varit några problem när Jamals syster eller bror gifte sig, detta skedde av fri vilja. Men om hans syster som studerar skulle gifta sig med en främling menar han att det skulle vara en skam för familjen. Hon skulle bli kallad hora och släkten i Kurdistan skulle se det som en katastrof och skylla på fadern som låtit henne bli sådan. Jamal menar att detta hade med heder att göra; ”man nämnde att detta var heder typ”. Enligt Jamal har släktingarna alltid koll på varandra. Släkten i Kurdistan får inte veta varje liten småsak men när det gäller något stort går det inte att undanhålla, till exempel om Jamal skulle gifta sig med en svensk tjej.

”[M]en det är typ så här gifter jag mig med henne så blir det jättestor kalabalik. Men jag har redan försökt prata med han [pappan] att jag kommer gifta mig för kärleken. Jag bryr mig inte om det är en arab eller svensk eller från USA eller vart som helst.”

Jamal berättar att han har haft flickvänner länge nu, men han vet att hans pappa skulle bli arg om han fick veta det.

Det är tydligt att det är väldigt viktigt för Jamals föräldrar hur de framstår inför släkten i Kurdistan. Jamal får inte ha svensk flickvän för sin pappa, men han har det ändå. Han menar att släkten i Kurdistan skulle tycka att det vore katastrof om systemen gifte sig med en främling. Jamals familj har ett tydligt hederstänkande, men Jamal uttrycker sig inte i termen anseende. Istället talar han om skam i samband med sin syster, men han nämner inte om det vore samma sak om han själv gifte sig med en främling. Frågan är om Jamal, när han använder orden skam och katastrof när han talar om ifall han och hans syster skulle gifta sig med främlingar, menar samma sak med begreppen. Eller om han medvetet skiljer på systemens och sin egen situation. Wikan menar att skammen är hederns baksida och knyter denna till kvinnors sexualitet (Wikan 2004:70). Enligt Jamal skulle systemen bli kallad hora, men frågan är hur han själv skulle bli behandlad.

Erdogan

Frågan om Erdogan skulle säga att hans familj tillhörde hederskulturen kom aldrig upp under något intervjutillfälle, då detta snarare var en förutsättning för honom som informant. Innan denna studie erbjöd han sig nämligen att vara en av mina informanter eftersom han såg sin familj som en del av hederskulturen. Första intervjutillfället kom därför att präglas av han berättade sina erfarenheter från en hedersfamilj.

Erdogan berättade att när han var ca 12 år träffade hans syster en icke-muslim och blev bortstött av familjen. Hon levde under skyddad identitet, vilket Erdogan som lillebror inte visste om. Han upplevde det inte som att hon var hotad av familjen utan snarare som att de letade efter henne för att hämta hem henne. Systemen ringde honom när resten av familjen var bortrest, men han ville inte prata med henne utan kallade henne ”*jävla hora*” och lade på. Erdogan såg bara ur familjens perspektiv. Han var arg på syster för att hon gjort dem så illa,

mamman brukade gråta på grund av systemen. Men Erdogans syster gav inte upp. Hon fortsatte att ringa tills Erdogan slutligen gick med på att lyssna på henne. Hon övertalade honom att komma och hälsa på henne, hennes man och deras barn. Så småningom accepterade familjen systemens man. När mamman och systemen möttes igen satt de i vardagsrummet mittemot varandra och grät, ingen sa något. Erdogans mamma ville först inte visa att hon tyckte om barnet. Men Erdogan berättar att han brukade se henne smyga in i rummet där barnet sov och gosa med det när hon trodde att ingen såg henne. Erdogans syster och hennes man skilde sig sedan, på grund av press från mannens familj, när barnet var tre-fyra år. Erdogan menar att han och hans bror hade tur; ”[v]i behövde inte vara förövare på det sättet”. Men att systemen gifte sig mot familjens vilja är ändå något som hänger kvar fortfarande.

”[D]et finns en fläck när det gäller hedersfamiljen kvar men värdet på barnen eller värdet har ökat i och med att alla tre har gått ut universitetet.”

Erdogans syster upplevde att hon var hotad av familjen, vilket Erdogan som lillebror inte alls uppfattade. Han såg sin mor gråta och gick därför helt på föräldrarnas linje. Tidigare nämndes att Erdogan inte tyckte sig ha integrerats i det svenska samhället. Han tog inte del av majoritetssamhällets normer och värderingar, vilket då gör det än mer naturligt att enbart följa sina föräldrars värderingar. Men jag tror inte att man enbart kan se detta ur integrationssynpunkt, man måste också ta hänsyn till Erdogans låga ålder. Välintegrerad eller inte så är ändå frågan hur mycket kunskap eller förståelse en tolvåring har tillägnat sig när det gäller det vuxna livet. Oavsett om Erdogan skulle ha förstått vad som pågick och inte delat sina föräldrars värderingar så borde det ha varit svårt för en tolvårig kille att gå emot dem. Det är intressant att notera att även systemens man hade press på sig från sin familj och att det var det som slutligen ledde till skilsmässan.

Familjens anseende förstördes, till viss del, när Erdogans syster gick emot familjens vilja. Men Erdogan säger att värdet på barnen ökat igen eftersom de alla gått ut universitetet. Wikan menar att det finns en personlig heder och en som är knuten till familjen eller släkten. När det gäller den personliga hedern så är det en fråga om antingen eller, antingen så har man den eller så har man den inte. (Wikan 2004:57-79) I och med att barnen har gått ut universitetet har alltså familjens heder till viss del återställts.

På tal om heder

Unni Wikan menar att hedern som människor inom hederskulturen uppfattar den kan liknas vid anseende och respekt. Den bygger på en hederskod, som talar om vad som tillför och inte tillför heder. (Wikan 2004:61-65) I min studie av skolkuratorerna berättade en av informanterna att ingen av de elever hon varit i kontakt med använder sig av begreppet heder. De uttrycker istället sitt begränsade livsutrymme och menar att det är omöjligt att gå emot familjens vilja. (Eriksson 2006:19) Mina nuvarande informanter talar inte heller om heder i någon större utsträckning. Andreas menar att hans familj inte har de värderingarna. Curtis säger att *"det är lite sånt...heder, hemma hos oss också"*. Jamal säger att *"man nämnde att detta var heder, typ"*, när han pratar om hur han tvingats göra slut med tjejen han var tillsammans med och hur hans syster skulle kallas hora om hon gifte sig med en främling. Erdogan menar att det finns en fläck när det gäller hedersfamiljen efter att hans syster rymt för att gifta sig med en icke-muslim. De går inte in på vad hedern egentligen innebär, utan de talar istället om den i termer som rykte och skam. Curtis menar att han skämmer ut familjen genom att vara en Sharaf Hjalte och att familjen skulle få bättre rykte om han gifte sig med någon från hemlandet. Om Jamals syster gifte sig med någon som familjen inte godkänt skulle det vara en skam för familjen. Jag tycker mig se en tendens att tala om vad de får och inte får göra, precis som de elever skolkuratoren berättade om, istället för att tala om orsaken till att det är så. Visst talar de om att familjen får skämmas eller får dåligt rykte om de skulle göra något, men ingen av dem uttrycker det bakomliggande abstrakta tankesättet. Detta kanske inte är så märkligt. Många gånger kan det vara svårt att sätta fingret på varför man tänker eller agerar på ett visst sätt. I informanternas tankevärld kan det vara så självklart att det är svårt att förklara. Jag får en känsla av att Curtis och Jamal, när de pratar om heder, inte känner sig helt bekväma med begreppet. Jamal menar att *"man nämnde att det var heder, typ"*, detta kanske beror på att de själva, i familjerna eller det sociala nätverket, inte talar om heder på det sättet. Det är inte helt omöjligt att man där snarare talar om de regler och ramar som finns och de konsekvenser som kan bli om de bryts.

Förväntningar på en son

Alla informanterna är söner och att vara son kan ses som en statusposition. Hur de agerar i sina positioner som söner ser olika ut, likaså hur de uppfyller de olika förväntningar som kommer med statuspositionens rolluppfyllelse. De är också bröder, men precis som de som söner har olika förväntningar på sig beroende på hur familjerna ser ut, förväntas de som bröder agera olika sätt av samma skäl. Om man generellt sett ser till hederskulturen kan man

förvänta sig att någon med systrar förväntas agera annorlunda mot dem än mot bröderna, om man utgår ifrån Emres tanke om att killarna är medvetna om att de har mer rättigheter än tjejerna. Emre menar att det finns en hierarkisk ordning i familjerna där fadern är på toppen av pyramiden och systemen är längst ned. Om fadern dör har äldste sonen huvudansvaret för familjen, vilket torde innebära att den äldste sonen förväntas agera på ett annat sätt än exempelvis den yngste. Curtis är den äldste sonen i en syskonskara med bara bröder. Andreas är ett mellanbarn i en familj med bröder och systrar. Både Jamal och Erdogan är yngst i sina familjer och har både bröder och systrar. Detta påverkar säkerligen hur de agerar som söner i familjerna. Exempelvis kan man se att Erdogans bror agerade utifrån det han förväntades göra, som jämngammal med henne och äldste son i familjen, när han vaktade systemen. Hylland Eriksen menar att andra samhällsmedlemmar kan reagera genom att döma till sanktioner eller olika straff om man bryter mot de regler eller de förväntningar som är förknippade med en statuspositions rolluppfyllelse (Hylland Eriksen 2000:53). Mina informanter har tidigare berättat att de inte blivit slagna av sin föräldrar, men att de kunnat bli bestraffade genom exempelvis utgångsförbud om de brutit mot reglerna. Men detta är något som de flesta barn råkar ut för oavsett om de kommer från en hedersfamilj eller inte. Men Curtis mamma är rädd att familjen ska bli utstött från gemenskapen med de vänner de har från hemlandet om Curtis fortsätter som en Sharaf Hjalte. Hela familjen kan drabbas av sanktioner om Curtis inte agerar som en son "bör". *"Jag är ju liksom hennes son jag borde ju göra det hon...eller dom andra som kommer från...ja vårt hemland gör"*. Med det uttalandet illustrerar Curtis hur han bör agera i sin statusposition, som hans mamma ser det. Men visar också att familjens anseende står på spel.

Av flera av informanterna framkommer det att deras föräldrar har idéer om hur de skulle vilja att deras söner var, men som informanterna kanske varken kan eller vill leva upp till. Curtis säger att hans mamma tycker att han borde göra det andra som kommer från Irak gör. Vad det innebär att göra samma saker som de som modern umgås med är dock lite oklart. Men man kan anta att gifta sig med någon från hemlandet är en av dessa saker. Curtis menar att det finns en underton av allvar i skämten om att det vore bättre om han gifte sig med någon från hemlandet. Familjen skulle få bättre rykte om han gjorde det. Det samma gäller Erdogan som berättar att det finns ett informellt krav att gifta sig med någon från hemlandet, men att han själv är stark nog att inte bry sig om det. Jamal var tvungen att göra slut med en svensk tjej som han haft ett förhållande med i fem år när hans pappa kom på det. I Jamals fall kan man visserligen tycka att han var väldigt ung, så det behöver inte nödvändigtvis bero

på ryktet. Men när Jamal berättar det får man intrycket av att det var att tjejen var svensk som var avgörande, om inte annat så tycks Jamal själv se saken så. Andreas är den enda av killarna vars föräldrar inte tycks ha några idéer om barnens val av partner.

Curtis berättar att han aldrig skulle kunna säga till sina föräldrar att han dricker alkohol. ”Skulle jag säga att jag dricker till dom, då kaos direkt liksom”. Jamal säger att han och hans pappa ofta ”tjafsar”.

Jag: Vad är det han vill att du ska va då som du inte känner att du kan va?

Jamal: Att jag ska sitta hemma och alltså så här va en snäll pojk.

Jag: Men hur är man en snäll pojk då?

Jamal: Att man inte går ut och festar, att man inte dricker och så...

Jag: Och inte träffar tjejer?

Jamal: Nej.

Jamal lever inte upp till sin pappas ideal vilket gör att det blir en konflikt. Varken i Erdogans eller Andreas berättelser framgår det vad föräldrarna anser om att sönerna dricker alkohol. Erdogan berättar bara att han under uppväxten hade större frihet än systemen och han nu mer inte anser sig ha rätt att förbjuda systemen att dricka när han själv gör det. I intervjun med Andreas nämns inte alkohol, han tar istället upp att föräldrarna inte vill att han ska röka eller umgås med fel personer. Det kan vara problematiskt att avgöra om föräldrarna inte vill att deras söner ska dricka alkohol för att det kan förstöra familjens rykte eller om det enbart är av ren omtanke och omsorg om barnen. Både alkohol och cigaretter är trots allt skadliga så det behöver inte nödvändigtvis vara relaterat till heder. Eftersom jag inte vet hur föräldrarna resonerar, så kan jag bara utgå ifrån hur mina informanter talar om det.

Tidigare nämndes Darvishpours tankegångar när det gäller generationskonflikter (Darvishpour 2004:164). Barnen har tagit del av majoritetssamhällets normer och värderingar och rör sig i ett Sverige som föräldrarna inte själva inte är delaktiga i. Om barnen vill vara ute och festa, kanske dricka alkohol, så är det inte konstigt om föräldrarna reagerar om de kommer från ett samhälle där sådant inte förekommer. Likaväl som föräldrarnas ovilja till att barnen dricker alkohol kan bero på familjens rykte eller av omtanke, så kan det vara av rädsla för ett beteende som föräldrarna ser som främmande. Detta behöver inte enbart gälla barnens alkoholvanor utan kan appliceras på det mesta.

Det sociala nätverket

Tidigare har det nämnts att kollektivets dominans av individen är en del av hederskulturen. Vi har sett att killarna måste förhålla sig till olika krav som föräldrarna ställer; att vara som de andra från samma ursprungsland eller att gifta sig med någon från hemlandet. Helt enkelt vara en god son utifrån de förväntningar som finns. I Curtis och Jamals berättelser kan man tydligt se att det sociala nätverket påverkar graden av hederstänkande. I Curtis fall är det familjens vänner medan det i Jamals fall är släkten i Kurdistan som skapar ett yttre tryck på familjen att uppföra sig korrekt. Även Erdogan menar att han har ett socialt tryck på sig att gifta sig med någon från hemlandet. I hans fall är det släkten som finns utspridd i flera länder som står för detta. Ofta beskrivs familjen eller släkten som det kollektiv som sätter press på individen. Detta tycks stämma om man ser till informanternas berättelser, men det är inte tillräckligt. Jag tror att det bättre skulle kunna förklaras med att kollektivet dominerar individen för att leva upp till omgivningens krav. Det handlar om en yttre press att leva upp till förväntningar som det sociala nätverket har. Kollektivet, som i det här fallet familjen eller släkten, förhåller sig till andra släkter eller familjer som man upplever har samma normer och värderingar. När man då talar om ett kollektiv som dominerar individen handlar det alltså dels om den egna familjen och dels det sociala nätverket som pressar familjen eller släkten att agera utifrån de normer och värderingar som finns. I Curtis fall är detta tydligt då familjens vänner pressar modern att ta itu med sin son och få honom att sluta som en Sharaf hjälte. Emre sa att den bästa försäkringskassan är den turkiska familjen. Med detta syftar han på att hemländerna saknar välfärdssystem och att släkten/familjen därför tar hand om sina egna. Ett sätt att göra detta är att skapa allianser med andra släkter/familjer. Då är givetvis familjens rykte i högsta grad relevant. Jamal berättade hur det gick till när hans syster gifte sig, vilket illustrerar kollektivets betydelse;

”Hon träffade den här mannen när hon var...vi flyktingar i Iran, det var då dom träffades och då kom han till...först kom han till Danmark och bodde där ett tag sen flytta han till Norge för att hitta min syster och sen flytta han hit. Och då började träffas dom i stan kontaktade varandra och...Min syster började prata med min mamma och säga att det där är killen som jag var kär i typ i fem-sex-sju år. Så...ja. Så började vi ringa till hans släktingar, våra släktingar och dom innan de gifter sig måste man veta hur

släktingarna var och så. Och släktingarna i Kurdistan började gick och träffades, ja så här var vid middag och började prata om det och det blev en jättestor grej. Och båda accepterades och min syster gifte sig med honom.”

Båda släkterna måste acceptera varandra vilket gör äktenskapet till mer än den enskildes angelägenhet.

Andreas har sagt att hans familj inte tillhör hederskulturen. Men han menar samtidigt att det positiva med hans familjs kultur är sammanhållningen, att man alltid ställer upp för varandra. Detta innebär i så fall att hans familj har en sammanhållning utan att man sätter familjens välmående framför individens.

Frihet och jämlikhet

Frihet är ett relativt begrepp, som jag ser det. Det står i motsats till ofri som förknippas med någon form av tvång eller krav. Om man ser det i det perspektivet så lever de flesta människor i någon mån av ofrihet. Vi får inte, kan inte eller har helt enkelt inte möjlighet att göra precis vad vi vill i alla lägen. Vi har tidigare sett att flera av killarna känner att de har olika krav på sig, även om de kanske inte alltid lever upp till dessa. I det här avsnittet ska vi se hur mina informanter ser på sin frihet, men också hur de upplever relationen mellan föräldrarna och syskonen ur ett jämställdhetsperspektiv.

I alla samhällen eller kulturer finns sådant som har med kön att göra men som inte är kön i biologisk mening, utan är konstruerat av människor. Detta brukar kallas för genus.

Patriarkatet är en sådan genusordning. Patriarkatbegreppet innefattar två idéer: att kvinnors ställning inte är naturgiven och att kvinnor är underordnade män. (Thurén 2002:19) När man talar om hederskulturen så brukar man se dess patriarkala familjestruktur som en grund till hedersförtrycket. Enligt Hirdman finns det ett stereotypt genuskontrakt. Detta kan förklaras som:

”[E]n kulturellt nedärvd, styrd överenskommelse av könens gemensamma sammandragande med åtskiljda förpliktelser, skyldigheter och rättigheter.” (författarens kursivering, Hirdman 2001:84)

Genuskontraktet visar på den orörlighet som historiskt sett präglat mäns och kvinnors villkor. Mannens roll har varit att ta hand om kvinnan, både som beskydd och ekonomiskt, medan kvinnans uppgift i kontraktet varit att föda barn och sköta arbetet i hemmet. (Hirdman 2001:84-88) Vi har tidigare sett att ett par av informanterna har större respekt för fadern än för modern. Men om, eller i vilken mån, kvinnorna är underordnade i deras familjer har inte diskuterats än.

Andreas

Andreas menar att hans familj inte tillhör hederskulturen. De värderingar som hans föräldrar har och som han själv har tagit fasta på är att man ska prova allting innan man säger något. Han menar att hans far aldrig har förbjudit honom att göra någonting.

Andreas menar att relationen mellan föräldrarna har varit ganska jämställd, men samtidigt har mamman varit den som är hemma mest och skött hushållet. Systrarna har inte behövt hjälpa till mer i hemmet än bröderna på så sätt att föräldrarna bett dem om det.

”Även om det inte var så att mina föräldrar som sa till dom att göra det så var det ändå så att mina systrar typ...Jag kanske hjälpte till att plocka undan och så och dom diska och så. Men det var aldrig så att du diskar och du gör det som är mer killaktigt. Jag diska aldrig hemma ju för sig.”

Andreas har berättat att hans syster valde att ha pojkvän i smyg när hon var yngre, detta tror han kan vara för att visa respekt för föräldrarna.

Man kan tydligt se att Andreas inte upplever någon form av tvång eller krav från sina föräldrar. Hans far har aldrig förbjudit honom att göra något. Men vi kan också se att modern inte har samma status som fadern. Även om fadern inte förbjudit Andreas att göra något är det tydligt att Andreas ser det som naturligt att det är fadern som sätter gränserna. Detta hänger samman med att fadern respekteras i högre grad än modern. Andreas ser föräldrarnas relation som ganska jämställd, men det är fadern som respekteras och modern som sköter hemmet. Föräldrarnas följer helt och hållet det ”genuskontrakt” som Hirdman talat om, där mannen sörjer för familjen och kvinnan sköter sysslorna i hemmet (Hirdman 2001:84-88). Detta avspeglar sig även på barnen. Andreas menar att han och syskonen behandlats lika, men ändå tycks det vara så att systrarna i högre grad hjälper till i hemmet. Kanske utan att

föräldrarna ber dem. Men systerarna har på något sätt uppfostrats till att hjälpa till med hushållssysslorna på ett annat sätt än bröderna. På samma sätt som de lärt sig att de genom att ha pojkvän i smyg visar respekt för föräldrarna.

Curtis

Curtis har tidigare berättat att han har mer respekt för fadern, kanske på grund av att faderns reaktion var mer skrämmande. Han menar att fadern blev mycket argare om det var någonting än vad modern blev. Innan fadern råkade ut för olyckan arbetade han, medan modern alltid har varit hemma.

Curtis tycker att han har haft en viss frihet. Han har kunnat gå ut och festa med kompisar, även om han aldrig skulle kunna tala om för föräldrarna att han dricker. Likaså har han kunnat ha en svensk flickvän även om det till en början var i smyg. Det var först när han var 18 som han kunde visa inför föräldrarna att han hade flickvän. Detta menar han beror på respekt för föräldrarna och att det är en mognadsfråga.

Curtis har enbart bröder. Han upplever inte att det har varit någon skillnad i deras uppfostran.

Precis som i Andreas fall så respekteras fadern mer än modern. Modern sköter hemmet och tycks falla in i den vårdande och omhändertagande rollen. Hon blir inte arg på samma sätt som fadern. Curtis far kan, som familjens överhuvud, reagera med ilska som ett led i att inge respekt. Curtis, som enbart har bröder, upplever ingen skillnad i hur de uppfostrats. Detta kanske hade varit annorlunda om han hade systrar, att man kunnat se en märkbar skillnad i hur barnen (som i Andreas familj) fallit in i föräldrarnas könsmönster. Curtis menar att han har viss frihet, han kan gå ut med kompisar och han kan numer ha flickvän inför sin mamma. Det vi har sett att han inte får göra är att dricka alkohol och vara medlem i Sharaf Hjältar. Egentligen är det händelserna runt i kring hans engagemang i Sharaf Hjältar som visar att hans frihet är begränsad på ett sätt som hör hederskulturen till. Att han inte får dricka alkohol, eller ta hem flickvänner innan han fyllt arton kan ha andra orsaker och behöver inte nödvändigtvis vara hedersrelaterat. Men det visar att Curtis bara har viss frihet som han säger, men jag tror det är få 18 åringar i Sverige som upplever sig ha full frihet.

Jamal

Jamal menar att han har stor frihet och att han och hans syskon inte är så utsatta. Enligt Jamal har hans syster frihet eftersom hon studerar på universitet. Men samtidigt så har han berättat tidigare hur han tvingats göra slut med en svensk tjej för att hans pappa kom på att de var tillsammans och hur hans syster skulle bli kallad hora om hon gifte sig med någon utan familjens godkännande. Jamal menar att de är jämställda i hans familj. Det var modern som stod för uppfostran av barnen medan fadern snarare kontrollerade att barnen skötte sig. När jag frågar om han har samma krav på sig som flickorna svarar han *”ja fast jag har haft flickvänner hur länge som helst nu”*.

Med tanke på vad Jamal berättat tidigare så tycks den frihet han pratar om vara dels en jämförelse med andra i Sverige och de i Kurdistan, dels vara en frihet som han har tagit sig och som inte är självskriven. Han pratar om vad han inte får göra för sina föräldrar, men samtidigt gör han dessa saker, som en tonårsrevolt. Men han tillåts då på sätt och vis att vara på det sättet, eftersom han inte drabbas av sanktioner eller bestraffningar. Frågan är om det är lika inom familjen, eller om det skulle ses som allvarigare om någon av systrarna gjorde dessa överträdelser. Om fadern såg systemen med en pojkvän kanske reaktionen blivit allvarigare. Om systrarna tagit sig samma friheter som Jamal, kan man tänka sig att det hade sett annorlunda ut, med tanke på att Jamal sagt att systemen skulle ses som hora om hon gifte sig med någon främling. Jag tror att Jamal jämför sig och sin familj med andra även när han talar om jämställdheten i familjen. Att hans mor står för uppfostran och att fadern kontrollerar hur barnen uppför sig, skulle man kunna se som dubbelt kontrollerande. Både en kontroll av barnen och modern om hon har skött sin del av ”kontraktet”. Det har inte framgått om Jamal respekterar sin far mer än sin mor. Bara att relationen till fadern är konfliktfylld.

Erdogan

Erdogan berättar att han hade betydligt mer frihet än sin syster.

”Hon anpassade ju mycket efter kraven också. Ja, eller hon fick aldrig gå på diskon eller liknande. Vilket jag gjorde varje helg, jag tog hem flickor och...tog in dom på rummet och alltså...det...jag vet inte...det vanliga svenssonlivet, det fungerade jättebra. Men hon fick inte, det fanns inte tal om det...alltså det fanns inte i den bilden.”

Men Erdogan menar att han ändå förväntas att gifta sig med någon från hemlandet.

”Jag gifter mig med precis vem jag vill, oavsett om det är Malin eller om det är Fatima eller vem det nu...det spelar ingen roll. Även fast jag har ett tryck på mig så är jag tillräckligt stark att jag kan säga nej.”

Erdogan menar att de inte var jämställda i hans familj. Han berättar att han aldrig skulle behövt städa på något sätt hemma.

” Alltså det var inget tal om det. Jag kunde bara luta mig tillbaka och syrran som är sju år äldre än mig; ja men syrran, hörru, hämta en kaffe åt mig. Det kunde jag ha gjort då och det skulle inte ha varit något problem hon skulle ha hämtat kaffe. Skulle hon inte ha hämtat kaffe antingen skulle jag bara kunna ta en kopp och bara kasta den i huvudet på henne och säga du ska hämta koppen annars säger jag till farsan och då får du stryk. Alltså så jävla grovt kunde det ha...Nu skyddar jag inte min familj på något sätt men vi hade det inte så illa...”

Erdogan talar om sig själv som fri. Han har samma frihet som svenskar till skillnad från sin syster. Även om han har krav på sig att gifta sig enligt kollektivets önsknings, så kan han stå emot detta. Han är den enda av informanterna som inte ser sin familj som jämställd. Det är uppenbart att kvinnorna är underordnade, de ansvarar för hemmet och kontrolleras av männen. Han har tidigare berättat att hans pappa arbetar mycket för att försörja familjen medan mamman skött all uppfostran. Precis som i Jamals familj kan man se att systemen anpassar sig efter de krav hon har på sig medan kraven på killarna är mer förhandlingsbara. De bestraffas inte för att de bryter dem. Enligt Emre vet killarna redan från tidig ålder att de har mer rättigheter än tjejerna. Detta kanske är förklaringen till att systrarna håller sig inom de regler och ramar som har satts upp och inte testat gränserna på samma sätt.

Sammanfattande intryck av ett hedersliv

Tidigare nämndes att varje statuspositions relativa betydelse för individen varierar. Att tillhöra en etnisk minoritet eller religiös grupp kan vara så viktigt för individen att det påverkar hans aktörskap i nästan alla avseenden. Detta är något som inte gäller mina

informanter när det gäller hederskulturen eftersom de tagit avstånd från denna, men som kan tänkas stämma på hur de förväntas vara av föräldrarna och det sociala nätverket. Curtis mamma vill exempelvis att han ska vara som de andra som kommer från samma land. Den identiteten kan ses som så viktig att det avgör hur man bör agera i vitt skilda situationer. Mina informanternas erfarenheter från ett hedersliv har sett lite olika ut. Men alla, med undantag från Andreas, har upplevt att de har vissa krav eller förväntningar på sig. Detta har främst gällt valet av flickvänner och huruvida de får dricka alkohol eller röka. Kraven har kommit från föräldrarna i ett försök att leva upp till de yttre kraven och förväntningarna. I Jamals fall var det släkten i Kurdistan som hade åsikter om barnens sätt att leva och i Curtis fall hans mammas vänner. Det har handlat om att ha ett gott rykte och vara en bra familj inför de andra, för att kunna vara en del av gemenskapen. Trots att de flesta av informanterna har menat att deras föräldrar är jämlika och att deras systrar har haft samma frihet som de själva, tycker jag ändå att jag har sett tecken på motsatsen, att kvinnorna är underordnade männen. Mödrarna har till stor del varit hemma och skött hushållet, medan männen har stått för försörjningen i enlighet med det stereotypa genuskontrakt som Hirdman målar upp (Hirdman 2001:84-88). Systrarna har avstått från att göra saker som deras bröder har gjort, men detta har i flera fall uppfattats av informanterna som att det varit av fri vilja.

Vi har sett att informanterna jämför sin frihet med sina systrar, men också med svenskar som en måttstock för vad som kan ses som frihet. Detta är något som jag valt att ägna nästa avsnitt åt, hur de jämför sig med andra.

3. Förtryckt – i jämförelse med vem?

Vid intervjutillfällena med mina informanter märkte jag en tendens att jämföra sig med andra, både pojkar och flickor i hedersfamiljer men även med svenskar. De nämnde ofta att andra hade det värre än de och gav emellanåt exempel på hur dessa förtrycktes. På samma sätt gav de exempel på skillnader mellan sin egen frihet och svenskars eller andra i hedersfamiljer och svenskars. Den svenska friheten, som de ser den, verkar i flera fall vara den de själva vill uppnå. Detta var inget som jag från början hade tänkt fokusera på, men när det upprepades så många gånger insåg jag att det i högsta grad var relevant för förståelsen av killarna och deras tolkningar av sina erfarenheter och hedersproblematiken i allmänhet.

I social interaktion med andra människor, i möte "face to face", uppfattar man den andra personen med hjälp av typifieringsscheman. I mötet med mina informanter kanske jag uppfattar informanten som kille, invandrare och så vidare, medan informanten å andra sidan uppfattar mig som svensk tjej. Dessa typifieringar påverkar interaktionen mellan personerna. Man har förutfattade meningar som bygger på generaliseringar om hur den andra parten är. Men i längre "face to face" situationer konfronteras man kanske med attityder och handlingar som motsäger mönstret som gör att typifieringsschemat måste modifieras. Förhandlingar mellan två personers olika typifieringsscheman sker hela tiden i möte "face to face". Varje typifiering är förbunden med inledande anonymitet, om jag hänför en person till kategorin invandrare så tolkar jag vissa aspekter av hans beteende som resultat av denna typifiering, någonting som jag ser som typiskt för alla invandrare. Vardagslivets typifieringar blir mer anonyma ju längre man befinner sig från "face to face" situationen. I "face to face" situationer upplever jag direkt min medmänniska, hans handlingar och egenskaper, vilket jag inte kan göra med människor som enbart är samtida. (Berger & Luckmann 1998:42-45)

"Vardagslivets sociala verklighet uppfattas sålunda i ett kontinuum av typifieringar som präglas av allt större anonymitet på ju längre avstånd de befinner sig från 'här och nu' i face to face situationen." (Berger & Luckmann 1998:46)

Människor blir alltså mer och mer anonyma och passar i högre grad in i typifierade scheman ju mindre de möts i "face to face" situationer. Mina informanter jämför sig med andra när de talar om frihet och förtryck. De talar om kompisar eller kompisars flickvänner som utsatts för hedersförtryck, eller om vad svenskar tillåts göra till skillnad från de som lever i hedersfamiljer. Det finns alltid andra som har det värre än de själva, eller andra som har större frihet. Beror det på att andra är mer förtryckta eller har större frihet än de själva? Så är det säkert. Men det visar också att det är lättare att se de förmildrande omständigheterna när man talar om sin egen familj. Människor man möter var dag får fler sidor, fler personlighetsdrag och deras handlingar får tydligare orsaker. Ett exempel är invandrares fördomar mot svenskar som Emre tog upp. Curtis var den ende av informanterna som nämnde sina föräldrars åsikter om svenskar. Hans mamma tycker att svenska föräldrar är för slappa med sina barn, att det finns för lite regler. Hon tänker också att svenska tjejer är ute och festar och har sex med vem som helst. Curtis tror att det är en ganska vanlig åsikt. Som tidigare nämnts träffar inte Curtis mamma några svenskar, så hennes åsikter är

generaliseringar som bygger på typifieringar som inte behövt modifieras i en långvarig ”face to face” situation.

Indirekta erfarenheter av andra hedersfamiljer

Andreas har aldrig upplevt något hederstänkande i sin egen familj. Däremot har han erfarenhet av andra som utsatts för hedersförtryck. En av dessa är att han varit tillsammans med en kroatisk tjej vars kompisar pressade henne och tyckte hon skulle vara tillsammans med en kroat istället.

”Det började med att hennes kompisar sagt så men sen efter ett tag kom jag på att hennes mamma också sa så, att du borde skaffa dig en kroat i stället för du ska gifta dig med en kroat och så hennes morföräldrar och farföräldrar dom var väldigt så och... De var ju på henne hela tiden du måste göra slut med honom och så till slut så...”

Utifrån Andreas berättelse om den kroatiska flickvännen får man intrycket av att han menar att det är hedersrelaterat. Men detta borde i så fall vara ganska lindrigt med tanke på att hon faktiskt tillåts ha pojkvän. Precis som vi har sett hur killarna har krav på sig att gifta sig med någon från hemlandet ville den här tjejens föräldrar att hon skulle gifta sig med en kroat. Om skälet till detta är att familjen skulle få bättre rykte som i killarnas fall eller om det beror på fördomar torde vara avgörande för om det kan ses som hedersrelaterat eller inte. Men Andreas ser det som hedersrelaterat, kanske på grund av att det finns fler omständigheter som han inte berättat eller för att han automatiskt tänker att det har med heder att göra för att tjejen inte helt och hållet får välja sin partner själv.

En annan indirekt erfarenhet Andreas har gäller en killkompis som han spelade fotboll med. Kompisen var tillsammans med en tjej i flera år.

”De var tillsammans i smyg då i flera år, men sen hade hennes pappa kommit på och då hade han ringt och mordhotat killen flera gånger och när de hade träffats och han försökt slå honom och jagat honom och... Han typ kollat... haft stenkoll på räkningarna hemma vilka nummer tjejen ringt och...”

Utifrån sin kompis berättelse målar Andreas upp en bild av en kontrollerande far som försöker misshandla dotterns pojkvän, när han kommit på att dottern haft ett förhållande i smyg med honom. Det finns ingen möjlighet att som oinsatt avgöra om orsaken är familjens heder eller inte. Kanske skulle dottern ha en annan förklaring eller åtminstone se förmildrande omständigheter som inte Andreas och hans vän ser.

Curtis menar att han har haft tur. *”Jag vet folk som haft det mycket svårare än mig, som fortfarande har det liksom”*. Han säger att han har kompisar som inte har någon frihet alls. *”[J]ag har en kompis som är 20 år, han kan knappt gå ut liksom, han kan knappt göra någonting.”* Curtis känner till flera killar som blir förtryckta, men han menar att ingen av dessa blir slagen hemma. Han tror att detta är något man slutar med när man kommer till Sverige.

Även Jamal jämför sig med andra när han säger att han har frihet. *”I våran familj är det inte så att vi barnen är så utsatta som alla andra är”*. Han jämför sin familj med andra hedersfamiljer i Sverige, men också med familjer i Kurdistan.

”[...] i Kurdistan så såg jag hur...inte våra, inte min släkting utan grannarna, hur deras pappor slog framför alltså...När vi var ute, han drog henne i håret inåt för att hon skulle diska, hon skulle laga mat. Hon skulle inte gå ut, enda sättet hon fick gå ut det var när storebror var med eller mamma. Hon fick inte gå ut ensam. [...] När jag prata med mina släktingar dom ba, ja halva Kurdistan är så här. Det är våran religion, det ska va så här. Man ska ha kontroll.”

Som det har verkat tidigare av det Jamal berättat så är orsaken till kontrollen familjens heder.

Jamal säger att ”mellanösternpapporna” alltid är så aggressiva för att de är krigsskadade och tar ut det på ungarna. Jamal berättar att en pappa i en familj han känner är så aggressiv att de brukar kalla honom Hitler.

”Pappan han säger så här typ, gå upp på ditt rum, städa ditt rum, kom ner diska, släng soporna, hjälp mamma med disken, laga maten och sen går du

upp och pluggar. Nej, det är alltså extremt. Man får ingen fritid, inte gå ut och fika med kompisar ingenting. Samma sak med killarna också, de måste göra samma sak.”

Jamal generaliserar och målar upp ”mellanösternpapporna” som aggressiva. De bli anonyma typifieringar. Samtidigt visar det exempel som han tar upp ingenting som har med aggressivitet att göra, utan det handlar snarare om att ”Hitler” kontrollerar sin familj.

Som nämndes tidigare upplever Erdogan att han har stor frihet i jämförelse med andra som lever i hedersfamiljer. Han berättar om en kille han känner som skulle bli agad av sin far;

”Han hade varit tillsammans med en svensk tjej [...] och det som hade hänt i det här fallet var att pappan hade kommit till skolan, tagit sönder en fönsterruta, tagit glasskivan och gått till matsalen. Det är också alltså extremt...”

Gemensamt för killarna är att de upplever sig som friare än många andra som lever i hedersfamiljer. Curtis säger att han har haft tur. De ger exempel på andra som lever i förtryck och som har mindre frihet än de själva, men är orsaken i dessa fall ett försök att upprätthålla familjens heder, eller handlar det ”bara” om mycket stränga och kontrollerande föräldrar?

Svenskars frihet

Vi har tidigare sett att svenskars frihet är måttstocken för vad informanterna strävar efter. De är alla överens om att svenskar har större frihet än människor som lever i hedersfamiljer. Den svenska friheten är givetvis ett ideal som bygger på en generalisering.

Andreas menar att han har blivit mer åt det svenska hållet, med svenska värderingar. När jag ber honom förklara vad han menar med svenska värderingar, så tar han istället upp vad han ser som dess motsats;

”Ja, men alltså... [...] inte för att det var så i min familj men utlänningar att dom alltid ska veta vem dom ska träffa och liksom dom får inte göra vissa

saker för att det är mot kulturen och...Dom [svenskar] får göra som dom vill inte olagliga saker men...[...] Mer, mer frihet liksom.”

Curtis berättar att han har upplevt det som att hans föräldrar varit strängare än svenska föräldrar.

”Jag kommer ihåg alltså att jag inte fick vara ute lika länge som andra kompisar, svenska kompisar fick. Eller att jag inte fick göra samma saker som dom fick göra.”

Enligt Jamal har svenskar större frihet än vad invandrare har.

”När en invandrarfamilj som flyttar hit, då blir allt mycket starkare. Att man inte får göra så mycket man får inte gå ut, äh...ha flickvänner, man får inte ta hem flickvänner. Men svenskar har så här större frihet, man får typ det som man vill. Jag tycker det här är bra”

Erdogan är inne på samma spår när han talar om sin frihet i kontrast till sin syster.

”[J]ag tog hem flickor och...tog in dom på rummet och alltså det...det...jag vet inte...det vanliga svenssonlivet, det fungerade jättebra. Men hon fick inte det, det fanns inget tal om det...”

Mina informanter målar upp stereotypa bilder av svenskar och invandrare. Erdogan talar om att han kunde leva det vanliga svenssonlivet, dvs vara fri som svenskar är. Andreas pratar på ett generellt plan där invandrarföräldrar kontrollerar sina barn och barnen inte tillåts göra en del saker för att det är emot deras kultur. Curtis är den som tydligast utgår ifrån sina egna erfarenheter när han talar om vad han inte tillåts göra för sina föräldrar i jämförelse med sina svenska kompisar. Jamal kan vi också se att han kopplar till egna erfarenheter när han säger att de inte tillåts ha flickvänner, eftersom han tidigare berättat att det gäller honom själv. Om man utgår ifrån tanken om typifieringar som blir mer anonyma ju längre man befinner sig från en ”face to face” situation så kan man se att det är naturligt att informanterna talar på det sättet om invandrare och svenskar. Eftersom det inte finns någon möjlighet att killarna skulle kunna mött alla, oavsett invandrare eller svensk, så måste de utgå ifrån generaliseringar. Att

typifieringsschemat skulle modifieras i och med att man lär känna en människa behöver inte nödvändigtvis påverka uppfattningen om gruppen i sig. Jag tror det är lättare att se dessa som undantag än att ifrågasätta sina fördomar.

Den stereotypa förövaren

Utifrån Sharaf Hjältars sätt att arbeta och Elektras grundsyn så ligger fokus på att hjälpa de utsatta tjejerna. Men under intervjuerna med killarna har det framkommit att de själva inte har den frihet de tycker att svenskar har. De har krav på sig från familjen/det sociala nätverket att gifta sig med någon från hemlandet. De har berättat om vänner som inte får gå ut och som har det mycket värre än de själva. Sharaf Hjältar ska vara stöd och förebilder för killar som vill lämna hederskulturen. Denna idé om stöd och förebild tycks främst rikta sig till killar som vaktar eller på annat sätt förtrycker sina systrar. Det talas mycket om kvinnors rättigheter och systrars frihet. Killar som är förövare kan då se förebilder i Sharaf Hjältar. På Elektras hemsida fanns att läsa att målet med Sharaf Hjältar var att skapa en dialog med unga killar så att de kan stötta varandra och gå emot de äldres värderingar. Utifrån vad Emre berättat tidigare kan unga killar tvingas bli förövare, de tvingas vakta systrar och i allra värsta fall begå mord. Att förebygga att sådant händer är givetvis önskvärt. Men jag anser ändå att Sharaf Hjältar och Elektra utgår ifrån en stereotyp bild med killarna som förövare och tjejerna som offer. Detta trots att mina informanter och Emre berättat om egna erfarenheter eller indirekta erfarenheter som visar att det inte nödvändigtvis är så. Frågan är vem som hjälper de killar som mår dåligt och inte får gå ut, utan är kontrollerade av sina föräldrar. Kanske hjälper Elektra även utsatta killar, men i så fall är det inget som förts fram.

Killarna har berättat att de har haft tur som inte varit så utsatta som andra från hedersfamiljer samtidigt som ett par av dem inte heller ser sig som fullt så fria som svenska ungdomar är. Eftersom killarna är aktiva i Sharaf Hjältar så, kan jag tycka, att det är ganska naturligt att de inte är de som varit mest utsatta. Frågan är om de som är värst drabbade har ork nog eller för den delen engagemang nog att aktivt ta avstånd från hederskulturen.

Tidigare har nämnts att killarna tenderar att prata om hedern i termer av skam och rykte. Vi har sett vilka krav och förväntningar informanterna har på sig och hur de själva har kopplat dessa till heder. I nästa avsnitt kommer jag gå vidare in på hur killarna och Emre, i sina

roller som Sharaf Hjältar och verksamhetsansvarig för Elektra Östergötland, talar om hedersproblematiken.

4. Sharaf Hjältar och Elektra om hedersproblematiken

Jag har nu låtit mina informanter berätta om sina erfarenheter. Det har funnits både likheter och skillnader mellan dessa. En av informanterna har menat att hans familj inte tillhört hederskulturen medan de andra har sagt att de gjort det. Vi har sett att två av dem haft stor frihet medan de andra varit något mer begränsade. Kraven från föräldrarnas sida har varierat. Men de har visat sig ha en ganska likartad uppfattning när det gäller andra. Svenskar ses som fria och invandrare som begränsade av föräldrar som vill upprätthålla hemlandets kultur. Men än så länge har de varit vanliga killar, mellan 17-22 år gamla med sina rötter i hederskulturen. Vi vet att de är medlemmar av Sharaf Hjältar och de har tidigare berättat vad de vill uppnå med det. Tidigare nämndes att en stor del av Elektras och Sharaf Hjältars arbete går ut på att synliggöra och ta strid mot det hedersrelaterade våldet. Detta görs bland annat genom att de föreläser. Sharaf Hjältars arbete handlar om att kämpa för tjejers frihet och agera förebilder för killar som vill lämna hederskulturen.

Tanken var att jag skulle observera Sharaf Hjältar vid två tillfällen, det ena vid en föreläsning inför vuxen publik och det andra inför ungdomar på en gymnasieskola. Det blir dock inte alltid som man tänkt sig. Föreläsningen för de vuxna blev av, men till föreläsningen på gymnasieskolan kom bara ca 20 elever istället för de över 100 elever som var beräknat. Orsaken till detta tycktes vara någon miss från skolans sida, då väldigt många elever hade prov samtidigt. Sharaf Hjältars framförande blev därför inte av då de ansåg att det var för få. Istället talade Emre om sina erfarenheter, om hederskulturen och om Sharaf Hjältar.

En fältstudie

Att göra en deltagande observation av Sharaf Hjältar så som jag har gjort genom att följa med på deras föreläsningar, har varit en ganska speciell situation som jag bedömer det. En föreläsning är en konstruerad situation som helt och hållet styrs av de som talar, så länge man inte använder sig av exempelvis värderingsövningar som Sharaf Hjältar gör annars. Föreläsaren är sändaren och alla i publiken är mottagare. Mitt deltagande under en sådan föreläsning är då snarare med publiken och inte med talaren. Jag är liksom alla andra mottagare av ett visst budskap. Var jag sitter eller gör påverkar inte mina informanter, så

länge jag håller mig inom de konstruerade ramar som kännetecknar en föreläsning och min roll som publik.

Föreläsningarna

Jag har inte haft möjlighet att spela in föreläsningarna och på så sätt kunnat återge dem ordagrant. Föreläsningarna är därför helt och hållet återgivna så som jag uppfattade dem. Jag har valt att i huvudsak skildra föreläsningen som hade vuxen publik, trots att Sharaf Hjältar hade en väldigt liten roll i denna i jämförelse med Emre. När det gäller föreläsningen i skolan så kommer jag att använda den främst för att göra en kort jämförelse av Emres framträdande mellan de olika tillfällena.

Den första föreläsningen ägde rum i Mjölby. Jag har här valt att återge den i sin helhet, till skillnad från föreläsningen i skolan där jag enbart tar upp vissa delar för att göra en jämförelse.

Elektra och Sharaf Hjältars föreläsning i stadshuset

Publiken består av ca 50 personer från socialnämnden, kvinnojouren, åklagare och polis. Majoriteten är kvinnor, enbart ca 10 % är män. Ämnet för dagen tycks vara kvinnor som utsätts för våld i hemmet. Socialnämndens ordförande, en representant för kvinnojouren och en åklagare talar innan det är Elektra och Sharaf Hjältars tur. Åklagaren som är "nischad" på övergrepp mot barn drar över tiden så att Emres och hjältarnas anförande blir en timme försenat. När det är dags för Emres och Sharaf Hjältars framträdande, har publiken minskat avsevärt. Det beror nog på att det blev så försenat och folk inte kunnat stanna. Efter vad jag fick veta senare så var det många som kommit just för Sharaf Hjältars skull, vilket gjorde förseningen än mer irriterande. Sharaf Hjältar har ju fått mycket uppmärksamhet och blivit lite av kändisar som drar folk.

Emre inleder med att berätta om Elektra och hederskulturen i allmänhet. Han menar att det är han och andra från hederskulturen som kan arbeta mot den, eftersom det är bara de som har kunskapen och som verkligen kan förstå vad allt innebär. Han tar upp exempel ifrån mordet på Fadime. Han menar att det som ofta skrivs i media och som även forskare menat, att ett mord är ett sätt att återupprätta hedern är felaktigt. Emre menar att familjen inte kan komma upp i samma status som tidigare, då stämpeIn som en problemfamilj kvarstår. I fallet Fadime så menar Emre att hennes släktingar i Tyskland fick lida för att Fadime mördades, eftersom det var något skamligt. Emre gör kopplingar till sitt eget liv för att förklara hedern. Han berättar hur alla i familjen hade åsikter när han skulle köpa bil. Han menar att även om det är han som ska köpa den ses det som en hela familjens ägodel. Poängen han kommer till är att bilen har ingen sexualitet, men ett hedersliv handlar om mer än bara sex. Han fortsätter med att berätta exempel med utsatta tjejer som han har erfarenhet av genom sitt arbete. En flicka han varit i kontakt med satt inlåst på sitt rum i fyra månader. En annan

flicka ringde och var upprörd för att hennes mamma hittat hennes p-piller. Hon sa att mamman skulle ringa till ungdomsmottagningen morgonen efter. Emre fick då ringa till ungdomsmottagningen och be dem säga att hon fått dem för menssen. Han presenterar slutligen de Sharaf Hjältar som är med. Men han går inte in så mycket på vad de gör och hur de gör det. Detta tycks snarare vara underförstått, de tar avstånd från hederskulturen och förtrycket av flickorna.

Curtis och Mattias presenterar sig själva genom att berätta sina bakgrunder. Curtis berättar att han är anonym i Sharaf Hjältar och orsaken till det. Han låter till en början lite nervös på rösten men det går över efter ett tag. Mattias låter säkrare och berättar att han själv har vaktat sin syster och hotat sin systers pojkvänner, innan han förstod bättre. Båda killarna berättar att de vet tjejkompisar som blivit bortgifta mot sin vilja. Sedan de gått med i Sharaf Hjältar har de stött på människor som inte förstår dem och fått mothugg av anhöriga. De talar också om att en av killarna i gruppen fått hotsamtal till mobilen mitt i natten. De hot som kommer in handlar främst om att gå emot sin kultur eller religion. Killarna får många frågor, publiken är väldigt intresserad samtidigt som en del visar att de är chockerade och oförstående inför det som killarna berättar (särskilt när Emre berättade om flickan som var inlåst.) Publiken visar väldig sympati med killarna. Någon fråga om religion kommer upp och Emre går in och förklarar att heder inte handlar om en religion på så sätt, tvärt om menar han att många hedersfamiljer är ateister.

Under föreläsningen går varken Emre eller killarna i Sharaf Hjältar in på hedern i sig. Deras berättelser visar upp de kännetecken som man kan se för hederskulturen, så som familjens sammanhållning och beroendet av det sociala nätverket, kontrollen av tjejers sexualitet, den begränsade friheten och tvångsgiftemål. Att grunden till dessa fall är hederstänkandet tas för givet, men det förklaras aldrig mer ingående. Detta kan kopplas till hur informanterna talade om heder under intervjusituationerna. Hedern var något abstrakt i bakgrunden av de krav och förväntningar som killarna hade på sig för att inte skämma ut familjen eller förstöra dess rykte. Jag kan tänka mig att hederstänkandet eller de värderingar som det bygger på är outtalat, något som man sällan eller aldrig pratar om i familjerna men som alla vet. Därför är det nog lättare att förklara dess konsekvenser. Men det har nog också att göra med att Elektra och Sharaf Hjältar vill synliggöra hedersproblematiken och vad fungerar bättre än att berätta om hur en del tjejer har det? Publiken på föreläsningen reagerade kraftigt vid berättelsen om den inlåsta flickan, vilket visar att Elektra och Sharaf Hjältar lyckats. Människor uppmärksammar problemet.

Fokus under föreläsningen ligger mestadels på utsatta tjejer, vilket speglar Elektras grundsyn. Men Curtis berättelse om hur han är med anonymt i Sharaf Hjältar nyanserar den stereotypa

bilden av offer och förövare något. Annars tycks det vara så att killarna i Sharaf Hjältar till viss del ”bortser” från både sina egna erfarenheter av förtryck och de indirekta erfarenheterna av andra killar som utsatts.

Föreläsningen i gymnasieskolan

På grund av att Sharaf Hjältar inte var med och föreläste som det var tänkt och det istället blev Emre som föreläste har jag valt att bara ta upp vissa brottstycken av föreläsningen. Detta eftersom mycket återkommer från den tidigare föreläsningen och från intervjuerna med Emre.

Majoriteten av publiken bestod av tjejer. Vid en fråga från Emre om hur många som var födda i Sverige men hade föräldrar som var födda utomlands räckte två personer upp handen. Emre inleder med att berätta om Sharaf Hjältar. Nästan alla i publiken räcker upp handen när han frågar hur många som har läst eller hört om Sharaf Hjältar i media. Han tar upp ett exempel för att illustrera hur de lyckats bli förebilder. Han berättar hur han satt på en pizzeria när han hörde en grupp killar vid ett bord intill prata om Sharaf Hjältar. Emre låtsas inte veta vad Sharaf Hjältar handlar om och frågar killarna. De säger att Sharaf Hjältar arbetar för systrarnas frihet och att de ska slå sönder en av killarna i Sharaf Hjältar. Emre undrar varför, menar de att det är fel att stödja sina systrar? Killarna svarar att det är det inte, utan skälet är att de själva vill vara Sharaf Hjältar.

Emre går sedan in på hedersfamiljen och knyter an till egna erfarenheter från sin familj. Emre använder sig av metaforer när han pratar om hedersfamiljen. Familjen är ett fotbollslag och Beckham är individen. Han tar än en gång upp exemplet när han skulle köpa bil, hur hans familj engagerade sig. Han menar att sammanhållningen i familjen varit ett sätt att trygga välfärden och ett gott rykte har haft stor betydelse för familjens kontakter och fortsatta välfärd. Därför kan hela familjens välfärd äventyras genom att en flicka umgås på ett otillåtet sätt med en pojke. Precis som Emres bil sågs av familjemedlemmarna som hela familjens, är kvinnans kropp familjens ägodel. Emre fortsätter med att berätta den hierarkiska ordningen i hedersfamiljer och hur flickor blir förtryckta. Tar även denna gång upp exemplet med flickan som var instängd i fyra månader. Men han lägger till att det är vanligt att pappan får hjärtattack eller hotar med det när flickan försöker rymma. Emre menar att det inte är lätt för tjejer att ta steget att rymma. För ingen vill egentligen bryta med sin familj.

Här går Emre in på heder på ett annat sätt än vad han gjorde på den andra föreläsningen. Han pratar mer om hedersproblematiken från grunden, om vikten av att familjen har ett gott rykte. Detta kanske beror på att publiken består av gymnasieelever som inte förväntas vara lika insatta i ämnet. Det var också bara två i publiken som hade föräldrar som var födda utomlands, kanske hade Emres föreläsning sett annorlunda ut om det varit fler invandrare. Emre berättar att Sharaf Hjältar lyckats uppnå sitt mål att vara förebilder.

Sammanfattade intryck av föreläsningarna

När det gäller Elektras och Sharaf Hjältars föreläsningar har vi sett att Emre och killarna målar upp bilder av begränsad frihet och förtryck. Killarna gjorde det när de talade om sina egna erfarenheter och i sina indirekta erfarenheter av andra hedersfamiljer både under intervjuerna och på föreläsningen. Emre gjorde det under föreläsningen i stadshuset. Men det framgår inte alltid på vilket sätt det kan kopplas till heder. Kanske beror det på att det tas för givet. Emre kanske ansåg det som självklart, då han kanske bedömde sin publik som väldigt insatt i ämnet. Eller så kan det bero på att Elektra ser det som viktigare att människor får upp ögonen för hur tjejer förtrycks (eftersom fokus främst ligger på tjejerna) än att de förstår grunden till problematiken. Jag tror att tanken är bra i så fall, men jag kan ändå se problem med det. Om det är en föreläsning inför människor som i sitt arbete kan komma i kontakt med utsatta tjejer, så skulle det kunna bli problematiskt om de saknar förståelsen för hederstänkandet, då det kanske skulle kunna leda till att problemet hanteras på något sätt som kan förvärra situationen för tjejerna. Jag kan också se ett annat problem i att den begränsade friheten och förtrycket inte kopplas till heder. Om man frångår hedern i sig och bara talar om förtrycket utifrån de kännetecken som finns för hederskulturen, dvs kollektivets dominans över individen, kvinnors underordning och bristen på förankring i det svenska samhället, kan man då kalla något för hedersrelaterat? Hedern är grunden i problemet, tar vi bort den specifika egenskapen då har vi snarare ett allmänt förtryck, eller ännu värre ett kulturellt förtryck. Då har vi plötsligt närmat oss kulturrasistiska drag där alla invandrares kultur ses som förtryckande och inte bara de familjer som har ett hederstänkande. Men detta behöver inte vara något problem om publiken är insatt i ämnet och redan har en grundläggande förståelse.

De exempel som Emre och Hjältarna tar upp under föreläsningarna tycks dels vara för att skapa en förståelse och dels för att visa hur allvarliga situationerna kan vara. De berättar sällan om någon som är lite förtryckt, detta skulle kunna förminska problemet istället för att synliggöra de akuta situationer det kan handla om. Tidigare har nämnts att en stor del av deras arbete är att vara ute på skolor och dylikt och föreläsa och visa att de finns. Det kan vara tillräckligt för att bli förebilder. Det handlar om unga killar som vänder sig först och främst till ungdomar, det krävs inte av dem att de ska vara experter när det gäller jämlikhet eller mänskliga rättigheter. Att de finns där kan vara tillräckligt. Däremot blir det automatiskt

att de ses som experter på hederskulturen. Vem är mer lämpad att föra dess talan än någon som är uppväxt i den? Emre var lite inne på det resonemanget när han talade om att det bara är människor från hederskulturen som kan arbeta mot den. Kravet för att bli en Sharaf Hjälte är att de har ett förflutet i hederskulturen. Andreas menade ju att hans familj inte tillhör hederskulturen, och att ingen i hans släkt har hederstänkandet. Frågan är då hur man definierar förflutet i hederskulturen? Det kanske räcker i Andreas fall att ha upplevt den på relativt nära håll. Att ta avstånd från hederskulturen, som killarna gör, torde visa att de har socialiserats in i det svenska samhället. De har fått möjligheten att välja. Många andra kanske inte har fått den chansen än. Erdogan berättade under ett intervjutillfälle att han integrerats i samband med universitetsstudierna. Med tanke på att hans integrering skedde så sent, så kan Sharaf Hjältars arbete i ute i grund- och gymnasieskolor vara ett steg i rätt riktning. Som förebilder kan de visa att det finns vägar ut ur ett hedersliv.

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats var att ge en bild av hur mina informanter, som är medlemmar i Sharaf Hjältar, upplever hedersproblematiken. Jag ville lyfta fram dessa unga killars personliga erfarenheter från en uppväxt i familjer präglade av hederskulturen, killarnas arbete som Sharaf Hjältar och deras erfarenheter i relation till deras uppfattningar om hur andra har det.

Elektra är en del av Fryshusets verksamhet och arbetar mot hedersförtryck. De agerar som stöd åt utsatta, samt strävar efter att informera om och förebygga hedersproblematiken, med utgångspunkt från en feministisk ideologi. Detta feministiska perspektiv utmålar hedersproblematiken som en yttring av ett allmänt patriarkalt förtryck som återfinns i varierande grad i alla samhällen, men också som ett kvinnoförtryck med specifika egenskaper. Elektra menar att detta bör bekämpas utifrån sitt rätta kulturella sammanhang.

2004 formades Sharaf Hjältar inom Elektra av unga killar som tog avstånd från hedersförtrycket. Dessa vill agera positiva förebilder åt andra unga killar inom hederskulturen, och förändra attityderna hos dessa, då man menar att det i längden inte räcker med att enbart skydda utsatta tjejer. Tillsammans med Elektra har man alltså en verksamhet som riktar sig till både offer och förövare, men jag tycker mig se en aningen ”könsstereotyp” riktning i arbetet – tjejerna är offer, och killarna är förövare.

Jag har utgått ifrån att vissa företeelser är viktiga för förståelsen av hederskulturen, utöver familjens anseende; kollektivets dominans över individen, kvinnors underordning, bristen på förankring i det svenska samhället och rädslan för att barnen ska "försvenskas". Mina informanter har berättat om egna upplevelser av hedersförtryck, liksom indirekta erfarenheter av vänner eller bekanta som på olika sätt förtryckts, frihetsbegränsats eller kontrollerats av sina familjer. Ett av kraven som tydligt framkom i både samtalen med Emre och med de övriga informanterna, var kravet att gifta sig med någon från hemlandet. Två av dem berättar om hur deras liv har begränsats av familjens strikta normer och regler. Ofta beskrivs familjen eller släkten som det kollektiv som sätter press på individen. Utförligare skulle det kunna förklaras som att kollektivet dominerar individen för att leva upp till omgivningens krav. Det handlar om en yttre press att leva upp till de förväntningar som det sociala nätverket har. Familjen förhåller sig till andra släkter eller familjer som man upplever har samma normer och värderingar. Orsaken till att det är viktigt att ha gott anseende, är för att kunna forma allianser med andra familjer, vilket Emre hävdar har sitt ursprung i bristen på välfärdssystem i ursprungslandet. Traditionellt tillhandahålls ekonomisk trygghet i hemlandet genom det sociala nätverket. Denna djupt rotade föreställning har informanternas föräldrar med sig från hemlandet, medan informanterna själva socialiserats in i det svenska samhället mer, genom skola och sociala kontakter, vilket ger upphov till en generationskonflikt. Ett par av informanterna beskriver hur det har funnits stora kommunikationssvårigheter med föräldrar på grund av dessas dåliga kontakt med det svenska samhället. Värt att notera är dock hur Jamal beskriver hur han "tjafsar" med sin pappa, som tycker att Jamal är ute för ofta, och inte vill att han ska tex festa eller röka, något som inte torde vara helt obekant även i svenska familjer. Det kan ibland vara svårt att skilja mellan generationskonflikt och tonårsrevolt.

Erdogan berättar att hans föräldrar inte är jämställda, och att systemen inte alls haft samma frihet som han själv. Mina övriga informanter, å andra sidan, menar att relationen mellan föräldrarna är jämställd, likaså upplever de att de och systrarna uppfostrats på samma sätt. De menar att deras systrar fått göra samma saker som dem. Trots detta har jag kommit till slutsatsen att det inte varit så jämställt som de har hävdad. Det har snarare stämt överens med det stereotypa genuskontrakt som Hirdman beskriver (Hirdman 2001:84-88) : Kvinnorna har i högre grad än männen skött hushållsarbete och barnuppfostran, medan männen stått för försörjning och kontroll av familjen. Systrarna, i de fall där de av informanterna beskrivits

som ”jämlika”, verkar ändå inte ha tagit sig samma utrymme att testa gränserna. Detta kanske beror på, som Emre menar, att killarna inom hederskulturen växt upp med vetenskapen att de har mer rättigheter än tjejerna. Emre säger att det spelar större roll om flickorna kommer för sent från sandlådan än om pojkarna gör det – flickorna fostras tidigare in i att hålla sig väl inom de regler och ramar som finns.

När informanterna talar om sig själva, oavsett om det gäller friheter eller begränsningar, jämför de sig alltid med andra. Jämförelserna är ofta med mer utsatta medlemmar av hederskulturen, men också ofta med jämnåriga svenskar. Detta är intressant då de ofta använder sig av stereotypa bilder när de beskriver både invandrare och svenskar. Svenskar upplevs av informanterna ha mycket stor frihet i sina relationer med det motsatta könet, och när det gäller vad deras föräldrar tillåter i allmänhet.

Sharaf Hjältar arbetar som sagt för att förändra attityder och agera positiva förebilder utifrån Elektras grundläggande feministiska ideologi. Detta sker genom föreläsningar, tex på skolor, och handlar till stor del om att rikta uppmärksamhet mot, och informera om hedersproblematiken. Killarna pratar på dessa föreläsningar dels om egna upplevelser, men använder sig också till stor del av ”indirekta erfarenheter”. Under min observation av Sharaf Hjältars och Elektras arbete har jag i valet av exempel och indirekta erfarenheter som tas upp tyckt mig märka en tendens till att bortse från att behandla hedersbegreppet som orsaksgrund till problematiken. Istället har man fokuserat på hedersförtryckets yttringar och egenskaper; kollektivets dominans över individen, kvinnans underordnade ställning gentemot mannen och bristen på förankring i det svenska samhället. Detta menar jag kan vara problematiskt, eftersom man inte gärna kan tala om förtrycket som hedersrelaterat om man inte förklarar och knyter an till hedersbegreppet.

Bibliografi

Berger, Peter L Luckmann, Thomas 1998 *Kunskapssociologi. Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet* Falun: Wahlström & Widstrand

Blomqvist, Sandra 2006 *Sharaf Hjältar – En kamp mot hedersförtryck* Studentuppsats
Malmö högskola

Darvishpour, Mehrdad 2004 *Invandrarkvinnor som bryter mönstret* Lund: Liber AB

De los Reyes, Paulina 2003 *Patriarkala enkla eller ingenmansland? : våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige* Integrationsverkets skriftserie

Eriksson, Sofia 2006 *Att se utsatta elever – Tre skolkuratorers perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck*

Hirdman, Yvonne 2001 *Genus – om det stabila föränderliga former* Lund: Liber

Hylland Eriksen, Tomas 2000 *Små platser – Stora frågor* Nora: Nya Doxa

Jansson, Staffan 2001 *Barn och misshandel. En rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet* Stockholm: Norstedts AB

Kvale, Steinar 1997 *Den kvalitativa forskningsintervjun* Lund: Nya Doxa

Thurén, Britt-Marie 2002 *Genusforskning inom socialantropologin* Bollebygd:
Högskoleverket

Wikan, Unni 2004 *En fråga om heder* Stockholm: Ordfront förlag

Internetkällor

URL 1: Elektra <http://www.elektra.nu> Hämtad 14 maj 2006

URL 2: Elektras ideologi <http://www.elektra.nu/db/artiklar/ideologi.htm> Hämtad 14 maj
2006

URL 3: Elektras stödverksamhet <http://www.elektra.nu/db/artiklar/stodverksamhet.htm>

Hämtad 10 maj 2006

Artiklar från Internet

Swanberg, L "Mäns kamp för systrars frihet" Göteborgs-Posten 2005-01-21 URL:

<http://www.medicarkivet.se> Hämtad 4 juni 2005

Eriksson, Marie "Det finns ingen speciell hederskultur" 2004-08-09

http://www.paraplyprojektet.se/templates/PP_Article_5278.asp